

Ege Coğrafya Dergisi, 25/1 (2016), 1-36, İzmir
Aegean Geographical Journal, 25/1(2016), 1-36, Izmir—TURKEY

BİR ALT ALAN OLARAK NÜFUS COĞRAFYASININ GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

Past, Present and Future of Population Geography as a Subfield

E. Murat ÖZGÜR

*Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara
ozgur@ankara.edu.tr*

Abstract

Population geography, which has been constructed on strong tradition of spatial demography and incorporates various quantitative and qualitative methodologies, goes after bringing a more holistic understanding to the social context, where human movements, regional demographic variability and these population processes take place today. In addition, population geographers are addressing issues with political importance more and more. Population geography within the geography discipline in Turkey has, perhaps, been the weakest branch of Turkish geography within the academic history of 100 years, in terms of general characteristics and academic output performance. This article reviews the development, agenda, debates and future of population geography as a subfield of human geography in the West, on the basis of literature analysis. In addition, opinions of the geographers in Turkey about population and their contributions to the subfield are addressed from a historical perspective. Thus, it is aimed to offer new perspectives and expansions to Turkish geographers, who are interested in population, by assessing the past, present and future of population geography.

Key words: Population geography, progress in population geography, Turkish population geography, Turkish human geography, Glenn Trewartha

Öz

Mekânsal demografinin güçlü geleneğinin üzerine inşa edilmiş olan ve çeşitli nicel ve nitel metodolojileri bünyesinde barındıran nüfus coğrafyası, bugün insan hareketleri, bölgesel demografik değişkenlik ve bu nüfus süreçlerinin meydana geldiği sosyal bağlama daha bütüncül bir anlayış geliştirmenin peşinden koşmaktadır. Ek olarak nüfus coğrafyacıları, politik öneme sahip konuları gittikçe daha fazla ele almaktadır. Türkiye'de coğrafya disiplini içinde nüfus coğrafyası, genel özellikleri ve akademik çıktı performansı bakımından Türk coğrafyasının 100 yıllık akademik geçmişinde, belki de en cılız damarlardan biri olmuştur. Bu yazı, beşeri coğrafyanın bir alt alanı olarak nüfus coğrafyasının Batı bilim dünyasındaki gelişimini, güncel gündemini, tartışmalarını ve geleceğini literatüre dayalı olarak değerlendirmektedir. Buna ek olarak Türkiye'de coğrafyacıların nüfus konusuna bakışını ve alt alana katkılarını tarihsel olarak ele almaktadır. Böylece, çağdaş nüfus coğrafyasının dününü, bugününü ve geleceğini değerlendirmek suretiyle nüfusla ilgilenen Türk coğrafyacılarına yeni perspektifler ve açılımlar sunmak istemektedir.

Anahtar Kelimeler: Nüfus coğrafyası, nüfus coğrafyasındaki gelişmeler, Türk nüfus coğrafyası, Türk beşeri coğrafyası, Glenn Trewartha

GİRİŞ

Doğurganlık, ölümlülük ve göçleri içeren nüfus süreçleri incelendiğinde; dünya genelinde günümüz toplumlarının çatışma, kaynak kullanımı, çevresel bozulma ve uluslararası ilişkileri içine alan belli başlı sorunlarının çoğunun anlaşılması mümkün hale gelmektedir (Newbold, 2010). Bu bağlamda düşünüldüğünde; nüfus süreçleri ve özellikleri, bir yandan toplumları şekillendirmekte, diğer yandan da onlara karakteristik kazandırmaktadır. İnsanlık tarihinin genelinde nispeten yavaş ve az miktarda artan dünya nüfusu, 20. Yüzyıl içinde genel olarak ölümlülükteki düşüş ve yüksek doğurganlıklar sayesinde, özellikle gelişmekte olan dünyada hızlı bir artış eğilimi göstermiştir. 17. Yüzyıl'ın başında 500 milyon kişi olduğu tahmin edilen dünya nüfusu, o tarihlerden itibaren tıp, eczacılık, halk sağlığı ve beslenme alanlarındaki ilerlemelerle, daha hızlı artmaya başlamış ve 1800'de bir milyara, 1960 sonrasındaysa; her 13 yılda bir yaklaşık 1 milyar kişi eklenerek 2011 yılında 7 milyara ulaşmıştı ki 2025 yılında bu nüfusun 8 milyar olması beklenmektedir (United Nations, 2013a).

Son yıllarda küreselleşme dinamiklerinin yardımıyla, hem ülkelerin içindeki hem de sınır aşan insan hareketliliği artmıştır. İç göçler, mega kentleşmeyi özendirerek kentsel ve sosyal birçok soruna yol açarken; daha iyi bir yaşam sürmek isteyen insanlar, çeşitli riskleri göze alarak uluslararası emek göçüne katılmaktadır. Aynı zamanda savaş, çatışma veya politik baskılar, bazı bölgelerden sığınmacı/mülteci ve yerinden olmuş nüfus akışlarına neden olarak, onların varış bölgelerinde görünürlüklerini arttırmaktadır. Bununla birlikte, dünya çapındaki iletişimin ve hareketliliğin artışı, göçmenlere sahip oldukları sosyal ağlara yenilerini ekleme fırsatı tanımakta; göçle birlikte beliren çoklu sosyal, kültürel, politik ve ekonomik ilişkiler sayesinde göçmenler dinamik ulusaşırı alanlar ortaya çıkarmaktadır (Wahlbeck, 2015). Hatta gelişmiş dünyanın bazı kentlerinde göçler, demografik yapıyı etkileyebilecek boyutlara ulaşmaktadır (Coleman, 2006). Birleşmiş Milletler'in (BM) verilerine göre, 2000 yılında 150 milyon olan uluslararası göçmen sayısı, 2013 yılında 232 milyona yükselmiştir (United Nations, 2013b) ve 2050 yılında dünya

çapında uluslararası göçmen stokunun 405 milyon kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir (International Organization for Migration, 2010). Düşmeye başlayan doğurganlık ve yüksek doğuştan yaşam beklentisinin birlikte etkileri, 21. Yüzyılda, emeklilik dönemindeki kişilerin, daha da önemlisi çok yaşlı nüfus (85 yaş ve üzeri) oranını önemli ölçüde yükseltmektedir. Artık gelişmiş toplumlarda yaşlanma kendini ciddi şekilde hissettirmekte; fakat gelişmekte olan toplumlar için de uyarı işaretleri vermektedir.

Diğer yandan Türkiye nüfusu, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında ölümlülükteki düşüş ve bir süre yüksek düzeyde seyreden doğurganlık sayesinde hızlı bir artış eğilimi göstermiştir. Nitekim 1927 yılında 13.6 milyon olan ülke nüfusu, altı kata yakın artışla 2015 yılı sonunda 79 milyona yaklaşmış ve böylece genç nüfuslu bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır. Türkiye'de kentleşmeyi besleyen ve daha çok kırdan kente yönelen iç göç akışları, 20. yüzyılın diğer önemli demografik olgusu olurken (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, 1999); yüzyılın sonlarına doğru yaşanan iç çatışmalar, önemli miktarda insanın ülke içinde yerinden olmasına yol açmıştır (Yüceşahin ve Özgür, 2006). Türkiye'den 1960'larda özellikle Batı Avrupa'ya yönelen işçi göçü, hedef ülkelerde ulusaşırı alanlar yaratacak kadar büyüyen başka bir demografik deneyim olmuştur. 21. Yüzyıl'ın başında Türkiye, artık doğurganlığın nüfusun kendini yenileme düzeyine düşüşü nedeniyle, "*Demografik Geçiş*" sürecinin en son aşamasına gelen; ancak bölgesel doğurganlık farklılıklarının önemini hâlâ koruduğu bir ülke görünümüne kavuşmuştur (Yüceşahin, 2009). Ülkede genç nüfusun toplam nüfusa oranı gittikçe düşmeye; buna karşılık dünya genelinde olduğu gibi nüfusun yaşlanma eğilimi kendini göstermeye başlamıştır. Var olan ekonomik ve sosyal fırsatlar nedeniyle büyük ölçüde ülkenin batısı ve güneyine doğru yönelen iç göç akışları, nüfusun yeniden dağılımını sağlamış, kentleşme, metropolitenleşme ve kent bölgeleşme sürecini şekillendirmiştir. İlginç bir biçimde daha çok dışarıya göç veren bir ülke olan Türkiye'nin uluslararası göç rejimi, zaman içinde değişmeye; göçmen ve mülteci/sığınmacı alan bir ülke olmaya doğru yol almaya başlamıştır.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde; yeni binyılın başında hem dünya hem de Türkiye'de nüfusa ilişkin coğrafi sorunlar çok daha önemli bir hâl almıştır. Bu yüzden son yıllarda küresel

çevresel süreçlerin nüfusa ilişkin sonuçları, küreselleşmeyle ilişkili sosyal ve ekonomik güçlerin nüfusa etkileri, küresel ölçekte nüfus yapılarında önemli değişiklikler üretmekten sorumlu demografik süreçler ve küresel politik güçlerin nüfusa etkileri, nüfus coğrafyacılarının odağına yerleşen araştırma konuları olmaya başlamıştır (Findlay ve Hoy, 2000). Yerelden küresele farklı ölçeklerdeki mekânsal birimlerde nüfusa ilişkin sorunların ciddi artışı yüzünden belki de nüfus coğrafyası alanı, tarihin hiçbir döneminde bu kadar entelektüel olarak önemli ve sosyal olarak güncel konularla ilgili bir araştırma gündemiyle karşı karşıya kalmamıştır (Gober ve Tyner, 2004). Mekânsal demografinin güçlü geleneğinin üzerine inşa edilmiş olan ve gittikçe daha çeşitli nicel ve nitel metodolojileri bünyesinde barındıran nüfus coğrafyası, bugün insan hareketleri, bölgesel demografik değişkenlik ve bu nüfus süreçlerinin meydana geldiği sosyal bağlama daha bütüncül bir anlayış geliştirmenin peşinden koşmakta; ek olarak nüfus coğrafyacıları, politik öneme sahip konuları gittikçe daha fazla ele almaktadır (Gober ve Tyner, 2004).

Bu çalışmada alt alanın çağdaş bilim dünyasındaki durumu için nüfus coğrafyasına ilişkin Batı'da yazılmış çok sayıda değerlendirme, eleştiri ve tartışma yazısından yararlanılmıştır. Bunun yanında dünyada nüfus coğrafyasının öne çıkan isimlerinin CV'leri de incelenmek suretiyle alt alana katkıları ve konuları, onların çalışmaları üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda nüfus coğrafyasına katkı yapmış akademisyenlerin *Progress in Human Geography*, *The Professional Geographer*, *Environment and Planning A*, *Demographic Research*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *Ethnic and Racial Studies*, *Migration Letters*, *Scottish Geographical Journal*, *Area*, *Annals of the Association of American Geographers*, *International Migration Review*, *Global Networks* dergilerindeki çalışmaları incelenmiştir. Buna ek olarak ilk uluslararası nüfus coğrafyası dergisi olan ve daha sonra adı *Population, Space, and Place (International Journal of Population Geography)* olarak değiştirilen derginin tüm sayıları taranarak ve Uluslararası Coğrafyacılar Birliği'nin (*International Geographical Union-IGU*) Nüfus Coğrafyası Komisyonu, Amerikan Coğrafyacılar

Birliği'nin Nüfus Uzmanlık Grubu (*Population Specialty Group of the Association of American Geographers*) ve İngiliz Coğrafyacılar Enstitüsü'nün (*Institute of British Geographers-IBG*) Nüfus Çalışma Grubu gibi önemli organizasyonların "*International Conference on Population Geographies*", "*the 50th Anniversary of Trewartha's Address*" ve "*Remaking Migration Theory: Intersections and Cross-Fertilisations*" vb. faaliyetleri, web sayfalarından konusal bir içerik analizine tâbi tutulmuş ve bu yolla nüfus coğrafyasındaki çağdaş eğilimler biraz daha belirginleştirilmiştir.

Türkiye'de coğrafyacıların nüfusa bakışını, alt alana önemli katkılar sağlayan kişileri ve bu kişiler tarafından yapılan nüfus çalışmaları için Tunçel vd. (2010) tarafından hazırlanan ve 2005 yılına kadar coğrafyanın çeşitli konularında yayınlanmış kitap ve makaleleri derleyen Türkiye coğrafyasına ilişkin bibliyografik çalışma, ulusal değerlendirmelerimizi somutlaştırmada yararlı bir veri kaynağı sağlamıştır. Sözü edilen çalışmanın kapsamı dışında kalan 2005 sonrası yıllardaki durum ise, coğrafyacıların en fazla yayın yaptıkları *Coğrafi Bilimler Dergisi*, *Türk Coğrafya Dergisi*, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, *Doğu Coğrafya Dergisi* ve *Ege Coğrafya Dergisi*'nin taramalarından sağlanan bilgilerle tamamlanmaya çalışılmıştır. Bu veri kaynaklarından elde edilen bilgiler ve kişisel gözlemler yardımıyla, Türkiye'de nüfus coğrafyasıyla ilgilenen akademisyenlerin bu alt alandaki konumlandırmaları yapılmıştır. Son olarak da nüfus konusunda daha yoğun çalışan kişilerin yukarıda belirtilen kaynaklar dışındaki nüfus çalışmaları da veri setine eklenmiştir. Böylece nüfus coğrafyasının genel durumu yanında, onu Türkiye'de gerçek bir uzmanlık alanı yapabilecek akademisyenler topluluğunu izleme olanağı belirmiştir. Not etmek gerekir ki burada sadece nüfus konusunda öne çıkan Türk beşeri coğrafyacılarının alt alana katkıları ve bu alanın genel durumu üzerinde durulmuştur ve şüphesiz Türkiye'de coğrafyacıların nüfusla ilgili olarak yazdığı tüm çalışmaları ayrıntılı olarak değerlendirmek, ayrı bir araştırmanın konusudur.

Türkiye'de coğrafyanın önemli bir tanımlama sorunu yaşadığı ve akademik topluluğun, coğrafyanın alt alanlarının dünyadaki karmaşık geçmişinden, hızla gelişen dinamik yapısından ve

güncel tartışmalarından uzak olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda bu değerlendirme çalışması, Türkiye’de coğrafya disiplininde kapsamlı bir akademik yenilenme ve epistemolojik bir dönüşüm olacaksa; her bir alt alanın geçmişinin, odağının, içeriğinin, teorik tartışmalarının ve geleceğinin masaya yatırılması gerektiği düşüncesinden hareketle kaleme alınmıştır. Gerçekten de ayrı bir araştırma alanı olarak 1950’lerin başında ortaya çıkan nüfus coğrafyasının Batıdaki gelişimini ve sorunlarını ele alan çok sayıda değerlendirme, tartışma ve eleştiri yazısı (Findlay, 1991 ve 2003; Findlay ve Graham, 1991; Gober ve Tyner, 2004; Graham, 2000 ve 2004; Graham ve Boyle, 2001; Hugo, 2006; Ogden, 1998, 1999 ve 2000; Silvey, 2004; Tyner, 2013 ve 2015; Underhill-Sem, 2001; White ve Jackson, 1995; White vd., 1989) olduğu halde; Türkiye’de nüfus coğrafyasının sınırlı ölçüde geçmişinden söz eden bazı kitap bölümleri ya da makaleler (Tümertekin, 1984 ve 2001) ve "*Bir Disiplinin İç Dünyası: Modern Türk Coğrafyası Üzerine Söyleşiler*" isimli kitapta yer alan "*Nüfus Coğrafyası Üzerine*" başlıklı yazı (Yüceşahin, 2014) dışında bu gibi değerlendirmelere rastlanamamaktadır. Oysa doğal çevrenin ve toplumların hızla ve derinden değiştiği bir dünyada, disiplinlerin alt alanlarının gözden geçirilerek değerlendirilmesi, bilginin yayılmasında çok önemlidir ve bu tür değerlendirme çalışmaları sayesinde, farklı kitlelerin disiplinlerdeki anlamlı gelişmeleri izleyebilmesi mümkün olabilmektedir.

Literatür değerlendirme çalışmaları, bir disipline kendilerini adanmış araştırmacılara ve öğretmenlere, kendi alanları ve diğer alt alanlarla ilgili yeni anlayışları, yöntem ve bulgular konusundaki yeni gelişmeleri kazandırmak, fakat aynı zamanda onların kendi alanlarının geleceğine yönelik düşünmesini sağlamak açısından önemlidir. Ayrıca değerlendirme çalışmaları, başka disiplin mensuplarının çok fazla arama yapmalarına gerek kalmadan ilgilendikleri konularda güncel coğrafi bulgulara ve yöntemlere ulaşabilmesi; sosyal ve çevresel değişikliklere ilgi duyan her türden okuyucunun bilimsel sorunları anlamasına coğrafi katkı sunabilmesi; öğrencilerin disiplinleri hakkındaki güncel ve yararlı düşünceleri edinebilmesine ve o alanı canlı tutan

kişileri ve kurumları tanıyabilmesine fırsat sağlaması nedeniyle de değerlidir. İşte bu makale, böyle bir anlayışla, beşeri coğrafyanın alt alanlarından biri olan nüfus coğrafyasının dünyadaki ve Türkiye’deki durumunun nitel olarak değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Böylece çalışma, bir yandan alt alanın entelektüel çerçevesini, kavramsal zeminini, yöntemsel bakışını ve tematik eğilimlerini gözden geçirme fırsatı bulmayı; diğer yandan da nüfus coğrafyasındaki tartışmaların yönüne ve içeriğine, aynı zamanda da alanın geleceğine ilişkin çıkarımlar yapmayı umut etmektedir.

NÜFUS COĞRAFYASININ İLĞİ ALANI

Nüfus coğrafyası başlangıçta, yerlerin coğrafi karakteriyle, bir nüfusun lokasyonunu ve onun özelliklerini betimlemekle, nüfusa ait sayıların mekânsal yapılanışını açıklamakla uğraşıyordu (Newbold, 2010). Nüfus coğrafyasının alt alan olarak ortaya çıkışında önemli bir rol oynayan Glenn Trewartha, coğrafyayı insan merkezli görüyor ve nüfus sayılarının, yoğunluklarının ve niteliklerinin coğrafyanın tamamı için gerekli bir arka plan sağladığını düşünüyordu (Weeks, 2004). Trewartha gibi nüfus konusunda alansal farklılıklara vurgu yapan Zelinsky de (1966) "*...nüfus coğrafyacılarını, yerlerin toplum yapısı bağlamında nüfusun mekânsal görünümünü incelediğine*" ve "*nüfus coğrafyasının, nüfusun miktarı ve ayırt edici özelliklerinin lokasyonunun betimlemesi, bu miktar ve özelliklerin mekânsal düzeninin açıklanması ve nüfus olaylarının coğrafi analizini içeren üç belirgin hususla ilgili olduğuna*" işaret ediyordu (Zelinsky, 1966:5). Beaujeu-Garnier (1966), nüfus coğrafyasının ilgi alanına işaret ettiği satırlarında, "*demografik işi, demografik olayların ölçülmesi ve analizi, tarihçininki demografik olayların evrimi, sosyoloğunki de insan topluluklarını, nedenleri ve yankılarıyla gözlem yapmak suretiyle araştırmak ise; coğrafyacının işi, nüfus olaylarını günümüz çevresel koşulları bağlamında, nedenleri, özgün nitelikleri ve muhtemel sonuçlarıyla incelemektir*" demektedir (1966:3).

Sonraki yıllarda Demko vd.(1970), o zamana kadar coğrafyanın alanlarının çoğunu etkileyen paradigma ve metodoloji değişikliklerine

(mekânsal analiz, mantıksal pozitivizm ve nicel yöntemler) bağlı olarak başka bir tanım yapmıştır: "*Nüfus coğrafyası, insan nüfusunun demografik ve demografik olmayan niteliklerindeki mekânsal değişkenlikleri ve belirli bir alansal birimde var olan belirli koşullarla ilişkili etkileşimden kaynaklanan ekonomik ve sosyal sonuçları ele alan bir coğrafya dalıdır*" (1970:4). Demko ve arkadaşlarının vurgusu, önceki tanımlardan daha geniş olacak şekilde, alansal farklılaşma ve betimlemeden ziyade; daha çok sürece ve hipotez test etmeye eğilimliydi. Clarke (1972), nüfus coğrafyasının "*nüfusların dağılımı, bileşimi, göçleri ve büyümesindeki mekânsal değişikliklerin, yerlerin yapısındaki mekânsal farklılıklarla nasıl ilişkili olduğunun gösterilmesiyle ilgili olduğunu*" belirtmişti (1972:2). Yazara göre nüfus coğrafyacısı, zaman içinde mekânsal değişikliklerin kalıtsal veya dinamik yönleriyle ya da olgular arasındaki mekânsal ilişkilerin veya etkileşimin nasıl meydana geldiğiyle ilgilenmekteydi (Clarke, 1972). Benzer bir tanım da Newbold tarafından yapılmıştı: "*Nüfus coğrafyası büyüklüğü, bileşimi, mekânsal dağılımı ve zaman içinde meydana gelen değişiklikleriyle ilgili olarak insan nüfusunun araştırılmasıdır*" (2010:3). Nüfuslar, doğurganlık, ölümlülük ve göç süreçleriyle değiştiği için nüfus coğrafyacıları, nüfusla ilgilenen başka disiplin üyeleri gibi çevrelerindeki toplumun nüfus yapısının bu süreçler yoluyla nasıl değiştiğini anlamaya çalışmaktadır.

Çeşitli disiplinlerin katkıları sayesinde disiplinler arası kapsamda olmasına rağmen, nüfus çalışmalarında coğrafi perspektifin özel bir yeri vardır. Coğrafya, doğası gereği nüfusun sorunları görüntülemek suretiyle bütünleştirici bir çerçeve sunmaktadır. Coğrafya disiplininin ilgisi (mekân, bölgesel değişkenlik, yayılma, yer ve bunların beşeri ve doğal süreçlerdeki rolü) nüfus sorunlarına bakmak için eşsiz bir çerçeve sağlamaktadır (Newbold, 2010). Mekân, coğrafyanın tek ilgi alanı değildir ve coğrafyacılar çeşitli yollardan fikirlerin yayılmasında olduğu gibi mekânsal süreçlerin anlaşılmasıyla da ilgilidir. Doğurganlığa, ölümlülüğe veya göçe ilişkin nüfus sorunlarıyla ilgileniliyorsa; hükümetlerin politikalar aracılığıyla toplumların demografik yapısını değiştirmesi, benzer şekilde küresel ekonomik sistemlerin,

doğurganlık davranışı ve toplumların ölümlülüğünü etkilemesi; kirlenme, ormansızlaşma ve su kıtlığıyla ilişkili çevresel krizlerin nüfus süreçlerini şekillendirmesi gibi mekânsal süreçleri görmezden gelmek günümüzde artık mümkün değildir. Bunlar zaman içinde ve mekân boyunca değişen dinamik süreçlerdir ve bu yüzden de coğrafi bir yaklaşım, geçmişin, bugünün ve geleceğin ilişkilerini ve patenlerini açıklamaya olanak tanıyabilmektedir.

Özetle günümüzde nüfus coğrafyası, demografik dinamikleri, çok boyutlu mekânsal ilişkileriyle araştırmaktadır ve uluslararası çalışmalara özellikle göç ve hareketlilik konularına daha fazla odaklanmaktadır. Etnisite, sosyal bağlam ve kamu politikaları nüfus coğrafyacılarının üzerinde en fazla çalıştıkları konular olmakta ve toplumsal cinsiyet, ırkçılık, yaş ayrımcılığı ve sınıf çatışmaları, coğrafyacılar tarafından gittikçe daha fazla önemsenmektedir (Gaile ve Willmott, 2004).

Nüfus araştırmalarının disiplinler arası yapısı nedeniyle nüfus coğrafyasını diğer disiplinlerden ayırt etmek her zaman kolay olmamıştır (Peters ve Larkin, 2005). Nüfus araştırmaları, çok sayıda disiplini ve araştırma geleneğini, çeşitli başlıklar altında yansıtılan multi-disiplinerliği kendinde toplamaktadır. Coğrafyacılar dışında demografiler, ekonomistler, sosyologlar, antropologlar, halk sağlığı uzmanları, plancılar ve tarihçiler düzenli olarak nüfus çalışmalarına katkıda bulunmaktadır; bu çalışmaların yöntemleri, perspektifleri ve bulguları, diğer disiplinlerin perspektiflerini etkilemektedir. Özellikle nüfus coğrafyası ile demografi bu bağlamda birbirine çok yakın iki alanı oluşturmaktadır. Nüfus çalışmaları (*population studies*) tümüyle matematiksel olanlar dışındaki yaklaşımları da içeren geniş bir terim olarak kullanılırken; demografi, nüfusun istatistiksel olarak incelenmesidir ve kökeni, ölümlülük ve doğurganlık istatistiklerinin analizine dayanmaktadır (Newbold, 2010; Plane ve Rogerson, 1994). Nüfus coğrafyası ise; lokasyona ve mekânsal süreçlere yapılan özel bir vurguyla nüfusun coğrafi olarak incelenmesidir (Newbold, 2010:3) ve coğrafyacılar için nüfus çalışmalarında lokasyonel-mekânsal boyut, birincil derecede öneme sahiptir (Plane ve Rogerson, 1994:19).

Demograf Courgeau (1976), demografi ve nüfus coğrafyasının aynı konuyla, yani insan nüfusunun araştırılmasıyla ilgili olduklarını ve aslında her ikisinin de istatistiksel veri kullanan nicel disiplinler olmalarına rağmen aynı zamanda nitel yaklaşımları da kullandıklarını ifade etmiştir (1976:261). Courgeau, iki disiplin arasındaki temel farkı, demografin vurgusunu zamana, coğrafyacının ise mekâna yapması olarak görmekteydi. Bununla birlikte yakın zamanlarda bazı çalışmalarda geleneksel demografinin eskiden beri mekânsal bir sosyal bilim olduğuna işaret edilmektedir (Castro, 2007; Matthews ve Parker, 2013; Voss, 2007). Uygulamada demograf, bütün olarak özellikle politik birimler için sayılar ve demografik süreçlerle ilgili olduğu halde; nüfus coğrafyacısı, nüfustaki alansal farklılıklar ve onların fiziksel, kültürel ve ekonomik olaylarla ilişkilerine odaklanmaktadır (Clarke, 1972). Doğum, ölüm ve evlilik paternleriyle daha fazla, genelde göçün etkisi ve mekânsal farklılıklarla daha az ilgilenen demograflarla karşılaştırıldığında; mekânsal yapılanışa olan ilgi, coğrafyacıların nüfus çalışmalarına ayırt edici katkısını oluşturmaktadır (Newbold, 2010). Ancak nüfus coğrafyacısı için demografinin temel tekniklerini bilmenin, yaşamsal önemde olduğu düşüncesi, en azından pozitivist duruşu benimseyen coğrafyacılar tarafından güçlü şekilde dile getirilmişti (Clarke, 1972; Plane ve Rogerson, 1994). Findlay (1991), nüfus coğrafyasının tarihiyle ilgilenenlerin 1980'leri alt alanın güçlü bir biçimde demografik hâle geldiği ve mekânsal demografi olarak yeniden tanımlanma doğrultusunda yol aldığı yıllar olarak kayıtlara geçirebileceğini belirtmişti (1991:64).

Mekânsal demografi terimini Britanyalı coğrafyacılarından (Woods, 1984; Woods ve Rees, 1986) aldığı altını çizen demograf Voss (2007), bu terimi "*alansal kümelenmelerin yani, coğrafi bir hiyerarşi içinde belirli düzeyde demografik özelliklerin bir araya gelmesinin formal demografik incelemesi*" biçiminde tanımlamaktadır (2007: 458). Bununla birlikte yazar, demografi disiplininde odağın 1950'lere kadar egemen olan ve makro demografi olarak da isimlendirdiği mekânsal demografiden bu yıllardan itibaren demografik eylemin öznesi olarak bireye, aileye veya hane halkına üstünlük verilmesi nedeniyle

mikro demografiye kaydığını belirtmektedir ve kümelenmiş demografik eğilimlere veya mekânsal birimler arasında karşılaştırmalara ağırlık veren nüfus bilimcilerin azınlık durumuna düştüğüne vurgu yapmaktadır (Voss, 2007: 459-461). Ancak 1980'lerin sonu 1990'ların başından itibaren veri setlerinin çoğalması ve çeşitlenmesi, yer referanslı veri işleyen Coğrafi Bilgi Sistemi (*Geographic Information System-GIS*) teknolojilerinin devreye girmesi ve çeşitli unsurları bir araya getirebilen güçlü ve edinilebilir bilgisayar donanımları ve bunlara ek olarak coğrafya, bölge bilimi ve mekânsal ekonometri disiplinlerinde meydana gelen gelişmelerin sosyal bilimlerde içinde farkındalığının artması sayesinde, mekânsal düşünce, demografi disiplini içinde de canlanmıştı (Logan vd., 2010; Matthews ve Parker, 2013; Voss, 2007). Demografide özellikle kırsal, kentsel ve uygulamalı demografide mekânsal düşüncenin kökleri eskiye uzansa da (Voss, 2007) mekânsal demografi, 1950'lerden sonra Woods, Plane, Rogers, Rogerson ve Rees gibi Amerikalı ve Britanyalı coğrafyacılar tarafından canlı tutularak geliştirilmiştir. Bugün mekânsal demografiye yeniden canlanan ilgileriyle demograflar ve diğer nüfus araştırmacıları, coğrafyacılarla işbirliği içinde çalışmaktadır (Matthews vd., 2011, ayrıca bkz. International Conference on Population Geographies).

NÜFUS COĞRAFYASININ GELİŞİMİ

Nüfus coğrafyasının kökleri, daha önceki dönemler boyunca coğrafya içinde ve dışında meydana gelen gelişmelerde bulunabilir. Coğrafyanın tanımı gibi insanın coğrafyadaki yeri, uzun akademik tartışmaların konusu olmuştur. Kosinsky (1984), nüfus coğrafyasının kökenini 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısı ile 20. Yüzyıl'ın başlarına, Alman ve Fransız beşeri coğrafya okullarına kadar götürmektedir. Bu okullar, özellikle nüfusun haritalanması ve nüfus ile çevre arasındaki ilişkilerle ilgilenmiş (Ogden, 2003); insan, onun faaliyetleri ve çevre arasındaki çoklu ilişkileri açıklamaya çalışmıştır (Clarke, 1972). 20. Yüzyıl'ın başında Vidal de la Blache'in "*insan bütün coğrafyanın esaslı bir unsurunu oluşturur*" (1922: 3) cümlesinde gömülü olan temel düşünce, nüfusun coğrafya açısından incelenmesinde bir güçlüğü ortaya çıkarmıştır ki bu nedenle nüfusun

incelenmesi, insanların yaşadıkları mekândaki faaliyetlerinin anlaşılmasına yönelik bir giriş olma dışında bir anlam taşımamıştır (Tümertekin, 1984). Tanoğlu da (1966) coğrafyanın bütünü için nüfusa yüklenen bu giriş görevini ve insanın (yani nüfusun) coğrafyanın temelini oluşturan bir unsur olarak görülmesini, açıkça ifade etmektedir: "...beşeri coğrafyada nüfusa...yeryüzünde insanla ilgili bütün coğrafi olayların temelinde yatan ve bütün olaylara ışık tutan olay olarak başta bir yer vermek icap eder" (1966: 27).

Coğrafyacılar geniş kapsamlı bölgesel çalışmalarının içine nüfus özelliklerini kattıkları halde; nüfus coğrafyasının ayrı bir alt alan olarak modern şeklini almaya başlaması, 1950'lerin başında Fransa'da George'un (1950 ve 1951) ve Beaujeu-Garnier'nin (1956), ABD'de Trewartha'nın (1953) yaptıkları yayınların ardından olmuştur. Amerikan Coğrafyacılar Derneği'nde 1953 yılında yaptığı başkanlık konuşmasında Trewartha, nüfus çalışmalarının uzun süredir disiplin tarafından ihmal edildiğini ve ancak coğrafyanın gündeminde seçkin bir yeri hak ettiğini bildirerek; coğrafyacılar disiplin içinde ayrı bir sistematik uzmanlık alanı olarak nüfus coğrafyasını ortaya çıkarmak ve nüfusa ilişkin sorunlarla ilgilenmek üzere bir çağrıda bulunmuştur (Trewartha, 1953). Trewartha'ya göre nüfus coğrafyasının yok sayılması, coğrafyanın fiziki ve kültürel coğrafya diye ikili bölümlenmesinden kaynaklanıyordu ve ona göre bu dualizm, kültürel görünümün yaratıcısı ve kökeni olan, aynı zamanda da kendi üretiminden yararlanan insanın rolünü göz ardı ediyordu (Pandit, 2004).

Trewartha'nın coğrafya disiplinine ilişkin bölümlenmesi; nüfus, doğal dünya ve kültürel dünya şeklindeydi ve o, nüfusu, diğer iki unsuru yönlendiren eksen unsur ve gözlenen unsurların tümünün anlam kazanmasında bir referans noktası olarak görüyordu (Trewartha, 1953). Trewartha'nın üçlü coğrafya yaklaşımı savunması, nüfusu, üniter bir coğrafya içinde kültürel ve fiziki dünyaları birbirine bağlayan dinamik bir unsur haline getiriyor ve disiplinin yapısına ilişkin belirli bir anlayış zemini oluşturuyordu (Graham, 2004). Trewartha'nın nüfus coğrafyası için deneme nitelikli içerik ve organizasyon sistemi alt alanın kapsamını, tarihsel nüfus coğrafyası, nüfus artışının dinamikleri, göç, nüfus yapısı ve sosyo-

ekonomik nitelikleri içerecek biçimde tanımlıyordu. Nüfus coğrafyası, esas olarak küresel nüfus dağılım paterniyle ilgiliydi ve bu, hem demografik süreçleri hem de daha geniş beşeri ve fiziki çevreyi yansıtıyordu. Her ne kadar üçlü coğrafya bölümlenmesi kabul görmemiş; coğrafya, beşeri ve fiziki coğrafya diye ikiye ayrılmış ve hatta bugün beşeri coğrafyanın yapısına ilişkin anlayışımız radikal biçimde değişmiş olsa da Trewartha'nın çağrısı, nüfus coğrafyasının bir alt alan olarak ortaya çıkışına ve zamanla gelişmesine zemin hazırlamıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası nüfus coğrafyasındaki gelişme, demografik verilere artan ulaşılabilirlik ve tüm dünyada nüfus sorunlarına çok belirgin bir ilginin ortaya çıkışıyla kolaylaşmıştı. Böylece 1970'ler ve 1980'ler boyunca nüfusa olan bu ilgide, bir patlama yaşanmıştı. BM'ye bağlı kuruluşlar savaşın ardından düzenli olarak demografik istatistikler yayınlamaya başlamış ve aynı zamanda nüfus sayımları için ilkeler ve kurallar geliştirerek farklı ülkelerde karşılaştırılabilir ve tek tip nüfus verilerinin oluşturulmasında etkin rol oynamıştı. Clarke (1965 ve 1975) ve Demko vd. (1970) tarafından bir dizi etkili ders ve araştırma kitabının yayınlanması, pek çok ülkede coğrafya programlarında nüfus coğrafyasına yer açılmasına yol açmıştı. Nüfus coğrafyasının formal demografiyle yakın bağlarını yansıtan çok sayıda nüfus coğrafyacısı, bu yıllarda matematik ve bilimsel sorgulamayla ampirik çalışmayı birleştiren mantıksal pozitivizme, nicel yöntemlere ve büyük veri kaynaklarının analizine yönelmişti (Newbold, 2010).

Nüfusun alansal farklılaşmasına odaklanmış Trewartha'nın aksine 1960'larda ve 1970'lerde araştırmacılar, demografik düzenliliklerin mekânsal analizlerine ağırlık vermişti (Findlay, 2003) ve bu yıllarda nüfus coğrafyasının öncelikli hedefi, nüfus çalışmalarına mekânsal bir perspektif sağlamak olarak görülmüştü (Woods, 1982). Mekânsal perspektif, sadece ampirik çalışmaların egemen olması demek değildi, bu aynı zamanda pozitivizm, davranışsalcılık ve yapısalcılık gibi paradigmlar içinde teoriye dayalı nüfus araştırmaları yapmak anlamına gelmekteydi (Jones, 1990).

Başlangıcından beri nüfus coğrafyasının alanını belirlemek önemli bir sorun olduğundan, araştırmacılar tarafından nüfus coğrafyasının

odağını daraltması ve nüfus değişiminin bileşenlerine yoğunlaşması gerektiği ileri sürülmüştü (Woods, 1979). Bu yüzden Woods, nüfustaki alansal farklılaşmaya öncelik veren Trewartha'nın yaklaşımını geniş kapsamlı tanım olarak alırken; nüfus dinamiklerinin analizine atıfta bulunan tanımı dar kapsamlı olarak kabul etmişti. Nüfus coğrafyasının çeşitli ölçeklerde doğurganlık, ölümlülük ve göçün analizini yapması gerektiğini iddia eden dar kapsamlı tanım, geleneksel patern yönelimli geniş tanımlamanın aksine, coğrafyadaki o dönemin eğilimleriyle aynı çizgide yeni bir süreç doğrultusu olarak ifade edilmişti (Woods, 1979 ve 1982).

Mekânsal analiz ve mantıksal pozitivizm vurgusu sayesinde nüfus coğrafyası, demografiyle bağlarını güçlendirmiş, hatta bu yıllarda nüfus coğrafyasının yerine mekânsal demografi terimi önerilmişti (Woods, 1984). Bu nedenle Woods'un (1979) çalışmasında olduğu gibi doğurganlık ve ölümlülük temel demografik olgularına daha fazla, göçe ise daha az vurgu yapan ürünler ortaya çıkmıştı. Düşünce olarak, demografiden türetilen merkezi bir teori etrafında, nüfus coğrafyası ile mekânsal demografinin birleştirilmesi hedefleniyordu. Demografiyle kurulan bağ, nüfus coğrafyasına güçlü pozitivizm, ampirizm, nicelleştirme ve geleceğe dönük tahmin yeteneğini katmıştı (Gober ve Tyner, 2004). Böylece 1980'lerde İngiltere'deki, Kuzey Amerika'daki ve Avustralya'daki nüfus coğrafyacıları artık, bölgesel farklılıklarla uğraşmak yerine; demografik düzenlilikler ve demografik olaylar üzerindeki yapısal etkilere ilişkin hipotezleri test etmeye çalışıyordu (Findlay, 2003). Fakat bu pozitivizme sıkı sıkıya bağlılık, nüfus coğrafyasının beşeri coğrafyanın geri kalanında yaşanan paradigma tartışmalarının dışında kalması anlamına geliyordu. Ayrıca bu yıllar, hesaplama yeteneklerindeki ilerleme dönemine karşılık geliyordu ki masaüstü bilgisayarlar ve istatistiksel yazılım paketlerinin ortaya çıkışı, araştırmacılara esneklik sağlayan ve çıkarımsal tekniklerle hipotezleri test etmeye ve daha karmaşık çok değişkenli istatistiksel analizleri yapmaya olanak veren kullanımdaki araçları arttırmıştı. Bu nedenle de bu dönemin literatüründe, demografi ve demografik tekniklerin mekânsal boyutlarına odaklanma, merkezi konumda olmuştu (Peters ve Larkin, 2005).

1990'lara yaklaşırken Amerika'daki *Annals, Geographical Review* ve *Professional Geographer* dergilerindeki makalelerin % 10'u etkileyici şekilde nüfusla ilişkili konulara ayrılmıştı (White vd., 1989). Alt alan, Uluslararası Coğrafyacılar Birliği'nin (*International Geographical Union-IGU*) Nüfus Coğrafyası Komisyonu (1950'lerin sonundan itibaren) Amerikan Coğrafyacılar Birliği'nin Nüfus Uzmanlık Grubu (1980'den itibaren) ve İngiliz Coğrafyacılar Enstitüsü'nün (*Institute of British Geographers-IBG*) Nüfus Çalışma Grubu (1963'ten itibaren) tarafından desteklenen faaliyetlerle gelişmiş bir kurumsal çerçeveye güçlendirilmişti. Nüfus coğrafyacıları arasında daha sınırlı da olsa Uluslararası Bilimsel Nüfus Araştırması Birliği (*International Union for the Scientific Study of Population-IUSSP*) gibi multi-disipliner gruplara katılanlar da olmuştu (Gober ve Tyner, 2004).

2000'li yıllarda nüfus coğrafyası alanında başka bazı ilerlemeler de gözlenmektedir. Bunların içinde belki de en önemlisi nüfus coğrafyasının yeniden teorileştirilmesi çabalarıdır ve hiç şüphe yok ki bu çabaların gözle görünür kurumsal çıktıları da olmuştur. Birleşik Krallık'ta Kraliyet Coğrafya Kurumu (*Royal Geographical Society*), İngiliz Coğrafyacılar Enstitüsü, Nüfus Coğrafyası Araştırma Grubu'nun (*Population Geography Research Group*) girişimiyle ilk defa 2001 yılında toplanan ve 2015'te sekizincisi yapılan Uluslararası Nüfus Coğrafyaları Konferansı (*International Conference on Population Geographies*), iki yılda bir nüfus coğrafyacılarını ve mekânsal demografları bir araya getirerek yenilikçi fikirlerin ve yeni gelişmelerin paylaşıldığı toplantılardan biri haline gelmiştir. Ayrıca coğrafyacılar arasında "*Remaking Migration Theory: Intersections and Cross-Fertilisations (2009)*", "*Population Geographies of Childhood and Youth (2014)*" gibi başka toplantılar da düzenlenmiştir.

İngiliz Coğrafyacılar Enstitüsü'nün çatısı altında 1994'te kurularak ilk defa 1995'te yayınlanmaya başlayan ve uluslararası nitelikli bir nüfus coğrafyası dergisi olan *International Journal of Population Geography*, 2004 yılından itibaren interdisipliner bir kimlikle *Population, Space, and Place* adıyla varlığını sürdürmektedir. Yeni yapısıyla dergi, nüfus, mekan ve yerle ilişkili konularda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden

coğrafya ile birlikte, demografi, sosyoloji ve ekonomi gibi diğer disiplinlerden en iyi ampirik ve teorik çalışmaları, nüfus araştırmacılarına ulaştırmaya çalışmaktadır (Boyle vd., 2004). Derginin 2004 yılındaki özel sayısında (*Fifty Years Since Trewartha*) Trewartha'dan bu yana nüfus coğrafyasının elli yılını değerlendiren yazılar yayınlanmıştır (Conway, 2004; Graham, 2004; Pandit, 2004; Plane, 2004; Silvey, 2004; Weeks, 2004).

NÜFUS COĞRAFYASININ BUGÜNÜ

Nüfus Coğrafyasındaki Bazı Güncel Tartışmalar

Nüfus coğrafyasının alt alan olarak ortaya çıkışı, zamansal olarak coğrafyada sayısal devrim diye isimlendirilen dönemle çakışmaktadır. Demografik unsurlarla ilgili büyük veri setleriyle uğraşan ve nüfus olaylarını çeşitli değişkenlerle ilişkilendirerek açıklamaya çalışan nüfus coğrafyacıları, dünyaya ilişkin bilgiyi sayısal formda sunmak suretiyle uzun yıllar istatistiksel teknikler yardımıyla nicel yaklaşımları kullanmıştır. Alt alan, mekânsal birimlerin çok büyük sayılarıyla ilgili olduğu ve politikayla ilgili araştırmalar yaptığı için esas itibarıyla nüfuslara ilişkin toplam verilerle çalışmıştır. Bu yüzden de nüfus coğrafyasının pratikteki faydası, toplam düzeyde açıklamalar yapmasıyla ilgili olmuştur ve nüfus araştırmacıları beşeri coğrafyadaki diğer alt alanlardan biraz ayrılarak metodolojik araç donanımının temel unsuru olarak nicel yöntemleri seçmiştir (Findlay, 2003).

Nüfus coğrafyası çalışmalarında, mekânsal demografik analiz için nüfus hesaplamalarının ve modellerinin kullanılmasına ağırlık verilmesine rağmen; demografinin yöntemlerine bağlılık, bazı coğrafyacılar tarafından coğrafyada eleştirel sosyal teoriye ilişkin tartışmaların yapıldığı bir zamanda coğrafyanın diğer alanlarından uzaklaşmanın ve nüfus coğrafyasındaki daralmanın bir belirtisi kabul edilmiştir. Ayrıca nüfus coğrafyacılarının beşeri coğrafyanın geri kalanından uzaklaşma nedeninin hümanist, feminist ve post-yapısal yaklaşımları içeren beşeri coğrafyadaki yaygın tartışmalarla ciddi şekilde uğraşılmamasıyla ilgili olduğu belirtilmiştir (Findlay ve Graham, 1991). Bu yüzden de 1990'ların ortalarından itibaren

nüfus coğrafyası alt alanı, geleneksel araştırma yöntemleri, nüfus süreçlerine ilişkin varsayımları ve verisinin meşruiyeti konusunda ciddi şekilde sorgulanmaya başlamıştır.

Bu sorgulama, White ve Jackson'ın (1995) nüfus coğrafyacılarının yerleşmiş veri kaynakları ve teorilere daha eleştirel bir bakış geliştirmeleri ve nicel yöntemler yanında nitel yöntemlere yönelmek suretiyle nüfus coğrafyası içinde sosyal teoriye ilişkin farkındalıklarını arttırmak için yaptığı çağrıyla belirginleşmiştir. Nüfus coğrafyası için kilometre taşlarından biri olan bu makalede, yeniden teorileştirilmiş bir nüfus coğrafyasına işaret eden White ve Jackson (1995), sosyal teorinin gücünün kabul edilmesinin alt alanın bir bütün olarak beşeri coğrafyaya yeniden bağlanmasına yardımcı olacağını ileri sürmüştür. Böylece yazarlar, alansal farklılaşma (Trewartha, 1953) veya mekânsal analizin (Woods, 1979; Jones, 1981) yerine nüfus coğrafyasının bütünleşmiş bir teması olmasını ve sosyal teorinin nüfus coğrafyasının dönüşümü için katalizör haline gelmesini, beşeri coğrafya ve sosyal bilimlerin diğer dallarıyla yakın uyum içine girmesini önermiştir (White ve Jackson, 1995: 121).

White ve Jackson'ın bu son derece değerli katkısı, nüfus olaylarının analizi için nüfus coğrafyacıları tarafından daha önce kullanılan pek çok kategorinin geçerliliğine meydan okumuş ve nitel yöntemlere yeni bir vurguyu işaret etmiştir. White ve Jackson (1995) sosyal teorinin nüfus coğrafyasını zenginleştirebileceği üç önemli alanı, sosyal yapılandırmacılık, eleştirel realizm ve konumsallık (*positionality*) olarak tanımlamıştır. Yazarların makalesinin yayınlanmasından sonra geçen yıllar içinde, nüfus coğrafyasında sosyal teorinin tanıtımında ve yapılandırmacı, feminist, post-yapısalci araştırmalarla uygulanmasında ilerlemeler olmuştur (Halfacree, 2001; Philo, 2001; Healey, 2006; Bailey, 2009a). Yapılandırma, normalde büyük ölçüde birbirinden ayrı olan yapısal ve davranışsal yaklaşımların unsurlarını birleştirme potansiyeli sunmuştur (Goss ve Lindquist, 1995; Halfacree, 1995). Eleştirel nüfus araştırmacıları, toplumsal cinsiyet farklılaşması, göç süreçleri, küresel neoliberal politik-ekonomik değişim, vatandaşlığın inşası ve uluslararasılaşma arasındaki etkileşimleri (Bailey vd. 2002; Wright vd., 2000), ırk ve etnisiteyi tanımlayan sosyo-

mekânsal sınırların somutlaştırılmasını (Li, 1997), cinselliğin (*sexuality*) ve seks işinin (*sex work*) anlamlarını (Binnie, 1997; Tyner ve Houston, 2000), belirli yerlerde aidiyetin, dışlanmanın (Yeoh ve Huang, 2000) ve kimliğin, diasporik toplulukların sosyo-mekânsallıklarını nasıl ürettiğini (Huang vd., 2000) değerlendirmiştir. Bu yüzden göçün paternlerini etkileyen toplumsal cinsiyet ve diğer sosyal farklılaşma eksenleri, ayrıca göçün yerlerdeki, eşitsizlik coğrafyalarındaki, farkın mekânlarındaki ve sosyal hiyerarşileri şekillendirmedeki rolü sorgulanmıştır (Silvey, 2004). Coğrafyada göç konusunda çalışan yeni nesil akademisyenler, sadece hareketlilik eğilimleri ve paternlerine odaklanmamış, aynı zamanda bireysel ve grup kimliklerini şekillendiren farklılıklar ve bu farklılıkların politik sonuçlarıyla da ilgilenmiştir (Nagel, 2002).

Beşeri coğrafyacılar arasındaki teorik tartışmalar, mantıksal bir uzantı olarak metodolojik tartışmaları da gündeme getirmiştir (Philip, 1998). Coğrafyacıların nüfus araştırmalarında postmodernizmle ilişkili olarak insanların ve toplulukların farklı zamanlarda ve farklı yerlerde çeşitli gündelik yaşam deneyimlerini keşfetmeye başlamasından beri, nitel yaklaşımların kullanımında bir patlama yaşandığı ve beşeri coğrafya genelinde kültürel dönüşün (*cultural turn*) nitel yöntemlerin yaygın kullanımını etkilediği ileri sürülmüştür (Philip, 1998). Böylece katılımcı gözlemden odak grup görüşmelerine, yapılandırılmamış görüşmelere, konuşma ve yazı türü metinler üzerinden söylem analizine kadar çeşitli tekniklerle bilgi (veri) oluşturulması ve farklı yerlerdeki farklı insanların değişebilen anlayışları ve deneyimlerini yansıtan çok sayıda gerçeğin yorumlanması mümkün hale gelebilmiştir. McKendrick (1999) nüfus coğrafyasında çoklu-yöntem konusunu da tartışmıştır ki Philip (1998) yazarın çalışmalarından beri nicel ve nitel yaklaşımları birleştirme ve kullanma, özellikle de sosyal araştırmalarda çoklu-yöntem yaklaşımlarının benimsenmesinin sunduğu potansiyellere ilişkin tartışmalar yaşandığına işaret etmiştir.

Ekleme gerekir ki sosyal teorisyenlerin sorguladığı nicel yapıdaki ampirist nüfus coğrafyası, gelişmiş dünyada akademi dışında sahip olduğu meşruiyetiyle uzmanlaşmış bir niş

durumundadır ve tarihsel, politik ve kaynakla ilgili nedenlerden dolayı varlığını sürdüreceği düşünülmektedir (Findlay, 2003). Nüfus coğrafyası içine sosyal teoriyi getirme işinde sorunlar olsa da; nüfusla ilgilenen coğrafyacıların önemli araştırma katkıları yapmak üzere akademi içinde ve dışında nüfus sorunlarının çağdaş sosyal teorilerin merkezinde yer almasından dolayı yeni fırsatlar olduğuna inanılmaktadır (Findlay, 2003). Bu konuda Huntington'un (1996) medeniyetler çatışması teorisi içinde, İslam ülkelerindeki yaş yapısının rolü ve özellikle genç kuşakların büyüklüğü veya Kennedy'nin (1988) savaş tutumlarını etkilemede Batı toplumlarındaki tek çocuklu ailelerin artan oranının rolüne ilişkin tartışması, örnek olarak verilebilir. Findlay (2003), sosyal teoriye ilişkin literatür değerlendirmesi çalışmalarının, demografik konularda ve nüfus hareketliliği konularındaki düşüncelerin merkezi önemine işaret ettiğini belirtmektedir ve ona göre, nüfus konularıyla ilgilenen coğrafyacıların geleceğinde kendilerine güvenmeleri için çok sayıda nedeni vardır.

Nüfus coğrafyasında bir başka kavramsal tartışma, uluslararası göçlerle ilgili olarak yaşanmıştır. Sosyal ilişkiler ve bireysel eylemler, mekânsal bir ifadeye sahiptir ve sosyal ile mekânsal arasında diyalektik bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. İnsanlar eylemleriyle mekânı üretmektedir ve mekân, sosyal ilişkileri geri yansıtmaktadır. Sosyal olarak üretilen mekân, aktörlerin görelî konumlarının önemli olduğu relativist bir mekân anlayışını varsaymaktadır. Son yıllarda genelde mekân, özelde relativist mekân anlayışı, coğrafya disiplininin ötesinde sosyal bilimlerde önemli bir kavram haline gelmiş ve ulusaşırı sosyal alanlar gibi yeni mekân kavramlarının geliştirilmesine neden olmuştur (Voigh-Graf, 2004).

Bireylerin en önemli mekânsal davranışlarından biri olarak göç bize, değişen kullanımların ve mekânın sosyal yapılarının bir kanıtını sunmaktadır. Bilim insanları 1990'ların başından beri ulusaşırı kavramının sosyo-mekansal yapıyı ve göçmen ağlarının rolünü anlamada büyük ölçüde işe yaradığını fark etmiştir (Glick-Schiller vd., 1992). Geçmişte göç, büyük ölçüde gönderen ve kabul eden ülkeler arasındaki iki kutuplu bir ilişki olarak kavramsallaştırılmış ve göç sonrası

durum, yeni oturlan ülkede yerleşmek olarak algılanmıştır. Ancak uluslararası toplulukların varlığı, başlangıç hareketinden sonra, ulus devletlerin sınırlarını aşan göçmenler ile onların akrabaları arasında yaratılan uluslararası alanlara işaret etmektedir. Daha açık bir ifadeyle bu yaklaşım göçün, belirli bir yerden başka bir yere gerçekleşen tek yönlü doğrusal bir hareketten ziyade, "iki yer arasında, çok çeşitli aktörlerin de dâhil olduğu, sürekli ve dinamik bir süreç" olduğunu varsaymaktadır (Al-Ali vd., 2001). Uzun zamandan beri uluslararası göçle ilgilenen nüfus coğrafyacıları, bu yeni uluslararası göç yaklaşımının 21.yüzyılda değişen göçmen deneyimlerini daha iyi yansıttığını ileri sürmektedir (Boyle, 2002). Uluslararası toplumu yeniden inşasında rol alan coğrafi bir süreç olarak gören Bailey, uluslararası göç teorisinin eleştirel bir nüfus coğrafyası çerçevesinin gelişimine katkı sağlayabileceğine (2001: 424), Pries, sosyal ve mekânsal ilişkilerin gruplaşmasını incelemek için göç çalışmalarında ulus aşırıcılığa odaklanmanın, gelecek vaat ettiğine işaret etmektedir (2001: 52). Uluslararası perspektifinden hem yararlanan hem de ona katkı sunan coğrafyacılar olmuştur (Bailey, 2013; Smith ve Bailey, 2004; Voigt-Graf, 2005; Walton-Roberts, 2004). Böylece uluslararası yarattığı ve içine çektiği, aile, etnisite, diaspora, toplumsal cinsiyet, dilsel topluluklar gibi yeni nüfus formlarının haritalanması da mümkün olabilmiş; eleştirel bir nüfus coğrafyasıyla güncel çalışmalara bir adalet perspektifi katılabilmektedir.

Yaşam olaylarının insan yaşamında bir dönüm noktası olduğu görüşü (Elder, 1977), yaşam gidişi (*life course*) yaklaşımını sosyal bilimlerin pek çok alanında olduğu gibi nüfus çalışmalarında da araştırma paradigması haline getirmiştir. Hane halkı organizasyonu, konut kariyeri ve coğrafi hareketlilikteki değişiklikleri yakalamak için geleneksel yaşam döngüsü kavramsallaştırması yetersiz kaldığı için sosyologlar, demografiler ve nüfus coğrafyacıları, sosyo-demografik değişim için bir organizasyon çerçevesi olarak yaşam gidişi (*seyri*) kavramını sahiplenmiştir. Yaşam gidişi yaklaşımına göre; bir bireyin yaşamı, ona ayırt edici şekil ve anlam veren güzergâhlarında (veya kariyerlerinde) gömülü olan bir dizi geçişlerden veya yaşam olaylarından oluşmaktadır (Elder, 1994). Yaşam gidişi analizi, demografik olayların

zamanlaması ve dizilişleriyle bu olayların diğer olaylarla ilişkilerini (Withers, 1997) veya bireylerin çeşitli statü ve roller arasındaki hareketlerini açıklamak amacıyla onların yaşam güzergâhlarını incelemektedir (Kulu ve Milewski, 2007). Başka bir deyişle bu yaklaşım, bireylerin eğitim, çalışma, evlilik, ebeveynlik, konut ve toplum yaşamıyla ilgili deneyimlerini birleştiren yaşamları boyunca izledikleri güzergâhlara gönderme yapmaktadır (Gober, 1992).

İkametgâh hareketliliği alanında yaşam gidişi yaklaşımı, ikametgâh çevresinde değişiklikler yaratan ve hareket olasılığını etkileyen tetikleyiciler ve uyarıcıların incelenmesini özendirilmektedir (Clark ve Withers, 1999). Yaşam gidişi perspektifinin ve uzunlamasına analiz (*longitudinal-uzunlamasına analiz, uzun süreler boyunca aynı değişkenlerin tekrarlanan gözlemlerini içeren bir ilişkisel araştırma biçimidir*) yöntemlerinin kullanımındaki artış, geleneksel kesit (*cross-sectional-kesit analizi, zaman içinde belirli bir noktada toplanan verilerin analizini içeren bir gözlemsel çalışma türüdür*) yaklaşımlarının yararlılığına ilişkin tartışmayı göç ve hareketlilik araştırmaları için de harekete geçirmiştir (Davies ve Pickles, 1985 ve 1991). Ayrıca yaşam gidişi yaklaşımı, göç çalışmalarında hem nicel hem de nitel yaklaşımlar tarafından benimsenmiştir (Gober ve Tyner, 2004). Nüfus coğrafyacıları, toplumların nüfuslarının mekânsal yapısıyla yakından ilgilenmeyi sürdürmektedir. Ayrıca yaşam gidişi araştırmalarıyla coğrafi açıdan incelemeler her zaman görünür olmasa da oldukça iyi durumdadır (Bailey, 2009b). Coğrafyacıların bu yaklaşımla bağlantılı olarak yaptıkları ampirik ve teorik çalışmaların sayısı da gittikçe artmaktadır (Clark ve Huang, 2003; Geist ve McManus, 2008; Stockdale ve Catney, 2014; Findlay vd., 2015). Coğrafyacılar bireyin yaşamındaki olayların ve güzergâhların yapılarını ve sıralanışını belirlerken bireysel biyografilerden yararlanmaktadır (Halfacree ve Boyle, 1993; Silvey ve Lawson, 1999). Nüfus coğrafyasında nitel bir veri oluşturma tekniği olarak biyografiler, yaşam gidişi yaklaşımı için oturma yeri, hareketlilik, çalışma, hapse girme gibi olayları içeren güzergâhları, doğum, ölüm ve göç olaylarının demografik üçler erkini ve evden ayrılma, partner ilişkisi yaşama, boşanma, emeklilik ve bunların mekânlar ve zamanlar

boyunca akışlarını ilişkilendirmeye yardım etmektedir.

Nüfus Coğrafyasının Araştırma Gündemi

Gober ve Tyner (2004) Amerika'daki nüfus coğrafyasının tarihini gözden geçirdikten ve coğrafyanın temel dergilerini ampirik olarak analiz ettikten sonra, altı çağdaş araştırma alanına işaret etmiştir: İç göç ve ikametgâh hareketliliği; uluslararası göç, uluslararasılık ve iç ve uluslararası göç sistemleri bağlantısı; göçmen asimilasyonu, kültürel uyumu ve etnik anklavların ortaya çıkışı; bölgesel demografik değişkenlik; nüfus süreçleri için sosyal teori bağlamı; ve kamu politikası araştırmaları.

Nüfus coğrafyası ve demografi alanlarında önde gelen bir dergi durumundaki *Population, Space, and Place*'in son beş yılda yayınladığı makaleleri ve yine 2001'den bu yana iki yılda bir toplanan *Uluslararası Nüfus Coğrafyaları Konferansı*'nin son iki toplantısının programlarını incelediğimizde; çocukların coğrafyası, eğitim ve hareketlilik, göç ve toplumsal cinsiyet, sağlık ve ölümlülük gibi konulara yönelik dikkatin artmasına rağmen bugün de Gober ve Tyner'ın (2004) sıraladığı nüfus coğrafyası araştırma gündeminin önemini büyük ölçüde koruduğu görülmektedir.

İç Göç ve İkametgâh Hareketliliği

Göç doğası gereği, hem demografik bir olay hem de coğrafi bir süreç olduğundan insan hareketliliğinin incelenmesi, her zaman nüfus coğrafyasının düşünsel merkezini şekillendirmiştir. Bu yüzden nüfus coğrafyası, iç göç ve ikametgâh hareketliliğinin anlaşılmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Anglo-Amerika'da göç uzmanları, geniş bir yelpazede bulanık küme (*fuzzy set*) göç bölgeleri (Plane, 1998), göç yönelişi (*migration drift*) (Plane, 1999) ve zaman boyunca göç geçiş paternlerindeki yapısal değişiklik temsil yöntemlerini (Rogers ve Wilson, 1996) içeren metodolojik konuların peşine düşmüştür. Araştırma konuları, iç göç ve istihdam (Morrison ve Clark, 2011), göç ile ekonomik döngüler ve yeniden yapılanma (Brown vd., 1999) ilişkilerine; demografik döngülerin (*nüfusun yaşlanmasının ve Bebek Patlaması gibi çeşitli nüfus kuşaklarının*) göç üzerindeki etkilerine (Pandit, 2000; Plane,

1992), göç paternlerine (Dennett ve Stillwell, 2010; Rogers ve Wilson, 1996), ikametgâh hareketliliği ve göçün yaşam gidişi perspektifi içine entegrasyonuna (Clark, 1992; Clark ve Withers, 2007) ve daha az düzeyde göçün kültürel bir olay olduğu gerçeğinden yola çıkarak onu etnografik yaklaşımlarla ele almaya (McHugh, 2000a; Watkins, 1999) odaklanmaktadır.

Uluslararası Göç veya Küresel Hareketlilik

Uluslararası göç, uluslararasılık, göçmen asimilasyonu ve uyumu, etnik anklavlar, nüfus coğrafyacıları için önemini koruyan konulardır. Uluslararası göçün büyüklüğü, günümüzde ekonominin küreselleşmesi, genişleyen bölgesel ekonomik ve demografik farklılıklar, yayılan sosyal ağların ülkeleri ve toplulukları birbirine bağlaması, Sovyetler Birliği'nin yıkılması, artan etnik anlaşmazlıklar ve bölgesel çatışmalar nedeniyle artmıştır. Uluslararası göç üzerine çalışan nüfus coğrafyacılarının araştırma sonuçları, isteğe bağlı ve kalıcı bir süreç olarak göçün altında yatan şeyin derin bir memnuniyetsizlik olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle uluslararası göç kavramı, mülteciler, öğrenciler, geçici işçiler, döngüsel göçmenler, sürgün edilmişler ve belgesiz işçiler gibi belirli bir dönem için başka ülkelerde oturanlar da katılarak genişletilmiştir (Kraly, 1997).

Geleneksel göç kavramsallaştırmaları bir göçmenin kendi ülkesiyle bağlarını kestiğini ve yeni ev sahibi ülkede tek bir oturma yeri ve tek bir faaliyet odağını sürdürdüğünü varsaymaktadır. Ancak kanıtlar pek çok uluslararası göçmenin kalıcı olarak göç etmediğini ve kendi ülkelerine geri döndüğünü, yaşamları boyunca birkaç kere bu döngüyü tekrarladığını ve uluslararası çok boyutlu ilişkiler geliştirdiğini söylemektedir (Voigt-Graf, 2005). Uluslararası göç çalışmalarından ortaya çıkan önemli bir alt tema, göç ve kalkınma ilişkisiyle yani geçici ve daimi göçmenler tarafından köken ülkeye gönderilen paralarla ilgilidir (Bailey, 2010; Jones, 1998). Göç ve döngüsel hareketlere katılanların köken ülkeye gönderdikleri paralar, gelişmekte olan toplumların kalkınmasında önemli bir mali kaynak olarak görülmenin dışında, hem gönderenler hem de yakınları için sosyal ve politik anlamlar da taşımaktadır. Bu süreçler, aynı zamanda kadınların ekonomik bağımsızlık

kazanması, yatırım yapması ve yerel yönetimlerde daha önemli roller üstlenmesi yoluyla toplumsal cinsiyet ilişkilerini de etkilemektedir (Piper, 2009). Dünyada artan uluslararası öğrenci hareketliliği, göçle ilgilenen araştırmacılar için yeni bir araştırma gündemi yaratmış gibi görünmektedir (Findlay vd., 2005; King ve Raghuram, 2013)

Göçmen Asimilasyonu, Kültürel Uyumu ve Etnik Anklavların veya Ulusaşırı Alanların Ortaya Çıkışı

Yeni göçmen kaynağı bölgeler ve göçün değişen paternleri, çeşitli coğrafi ölçeklerde etnik yeniden dağılıma yol açmaktadır (Allen ve Turner, 1996). Nüfus coğrafyacıları aynı zamanda göçmen toplanmalarının ekonomik ve sosyal asimilasyona etkilerini araştırmaktadır (Kaplan, 1997). Hareketlilik ve göç konusunda nüfus coğrafyasının bir başka ilgisi, göçmenlerin ikincil göçünü araştırma doğrultusunda olmaktadır (Stillwell vd., 2008). Hareket davranışı, göçmen uyumu ve toplanması veya ayrışması (Shuttleworth vd., 2012; Stillwell, 2010) arasındaki ilişkilere ilişkin sorular; ek olarak asimilasyon politikaları (Waite, 2012), göçmenlerin ve mültecilerin kırılganlıkları ve yoksullukları (Clark, 2001; Stewart, 2005) araştırmacılar tarafından önemsenmektedir. Göçmenler tarafından günlük yaşam aktiviteleri aracılığıyla ulusal sınırları aşan sosyal alanları ve ulusaşırı kimlikleri yaratma süreci de (*ulusaşırıçılık*) ilgi duyulan araştırma konuları arasındadır (Ehrkamp, 2005; Voigt-Graf, 2004).

Bölgesel Demografik Değişkenlik

Hareketlilik ve göç konularıyla ilgilenme ağır basmasına rağmen, nüfus coğrafyacıları bölgesel demografik varyasyonları değerlendiren çalışmalarında, doğurganlık (Norman vd., 2014; Wesolowski, 2015) ve ölümlülük düzeylerini (Norman vd., 2008; Yang vd., 2015), düşük hızlarını, cinsiyet oranlarını, nüfusun yeniden dağılımını ve yapısal özelliklerini (Clark ve Maas, 2009) içeren demografik çeşitliliği tanımlamaya ve açıklamaya devam etmektedir (Franklin, 2014). Son yıllarda demografik değişkenlik konusu olarak sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik ve emeklilik, yerel hizmet sağlama ve gelecekteki büyüme olasılıklarıyla yaşlanmanın coğrafi görünümü büyük ilgi çekmektedir (Rees vd., 2013).

Sosyal Teori ve Nüfus Süreçleri

Sosyal teori konularını ele almadığı için eleştirilen nüfus coğrafyası içinde Blue (2004), Findlay ve Li (1997), McHugh (2000b), Silvey (2006) ve Bailey (2009a) gibi akademisyenler, çalışmalarını alternatif yaklaşımlar içindeki toplumsal cinsiyet, ırk gibi konularla kaynaştırmak için çaba sarf etmektedir. Yöntemle ilgili olarak 1990'larda nüfus coğrafyacıları, nitel yöntemlere ve etnografik alan araştırmalarına daha fazla ilgi duyarak bu yaklaşımların, araştırmacılara coğrafyada göç çalışmalarını canlandırmış ve disiplinin diğer dallarıyla bağlantıları beslemiş; göç, kültür ve toplum alanında yeni ufuklar açmıştır. Nüfus coğrafyacıları çalışmalarına yapılandırma teorisini entegre etmeye çalışılmıştır. Nüfus coğrafyacıları göç konusunda daha hümanistik anlayışlar geliştirmiş ve göçün kişisel boyutlarını anlamak için kişisel hikâyelerden yararlanmış (Lawson, 2000; Miles ve Crush, 1993).

Nüfus coğrafyacıları tarafından kullanılan metodoloji çeşitliliği, belki de en iyi şekilde toplumsal cinsiyet ve göç alanı içinde gösterilmiştir. Bazı akademisyenler pozitivizmle bağlarını sürdürdükleri halde; onlar ampirik olarak kadın ve erkeklerin göç deneyimlerinde önemli toplumsal cinsiyet farklılıklarını belgeleyen araştırmalar sunmuştur (Bailey ve Cooke 1998; Conlon, 2011). Sosyal teori bağlamında; nüfus süreçlerini özellikle göçü inceleyen alan literatürü büyümeye devam etmekte ve ilgi toplayan konular arasında yer almaktadır.

Nüfus Coğrafyası ve Kamu Politikaları

Nüfus coğrafyacıları yerel, bölgesel ve ulusal düzeylerde kamu politikalarıyla ilgilenen araştırma sorularının izinden gitmeyi sürdürmüştür. Çoğu akademik kitap ya da profesyonel dergilerde yer almamış bu çalışmalar, yerel ve bölgesel planlama kurulları için nüfus değişimine ilişkin raporlar; topluluklar ve okul-bölgeleri için nüfus projeksiyonları ve diğer demografik analizler; kentsel büyüme, bölgesel yeniden dağılım, göç ve sayım gibi nüfusla ilişkili konuları ele alan danışmanlık faaliyetleridir. CBS ve mekânsal analiz tekniklerini içeren çeşitli nicel ve nitel tekniklerin kullanılması, nüfus coğrafyacılarının

kendilerine uyguladıkları ve onların geleneksel alanları dışında iş yaptığı, sağlık, ulaşım ve ekonomik analizlerle de uğraştığı anlamına gelmektedir. Aynı zamanda ortaya çıkan temalar ve araştırma doğrultuları, çevresel coğrafyaya daha aktif bağlantılar içermektedir. Nüfus konuları, göç ile çevresel bozulma, sosyal ve etnik huzursuzluk veya gıda güvenliği arasındaki ilişkide olduğu gibi genellikle çevresel sorunların kalbinde yattığı halde; bu araştırma gündemini paylaşmak için çok az ilgi vardır. Kısmen nüfus ve çevre bağlamında; iklim ve nüfus dinamikleri, küresel çevresel değişimde nüfusun etkileri ele alınmaktadır.

NÜFUS COĞRAFYALARININ GELECEĞİ

Çağdaş nüfus coğrafyası, toplumun refahını etkileyen birçok büyük soruna dayanmaktadır. Yüksek doğurganlık düzeyleri ile hızlı nüfus artışı ve yoksulluk veya düşük doğurganlık düzeyleri ile soyların devamlılığı, yaşlanma ve emek piyasasında göçmenlerin görünürlüğüne artışı arasındaki bağlantılar; dünyada ölümlülükteki anlamlı düşümlere rağmen, farklı mekânsal ölçeklerde ölümlülük farklılıklarının varlığı; ülkelerin içinde ve sınırlarının dışına taşan artan insan hareketliliğinin yarattığı sosyo-kültürel sonuçlar, çoklu kimlik ve aidiyet ya da sosyal dışlanma gibi göçün başka mekânsal yansımaları, nüfusları değiştirmeye devam etmektedir. Nüfuslardaki bu değişim, toplumların başka pek çok yönünü derinden etkilemekte ve aynı zamanda ondan etkilenmektedir. Bu yüzden de nüfus coğrafyacıları, gelecekte sosyal bilimlerde önemli bir rol oynamaya devam edecektir, ancak bu, nüfus coğrafyacılarının, alt alan içinde oluşturdukları soruların sosyal teorisinin kalbine gidebilmesiyle mümkün olabilecektir (Findlay, 2003).

Az gelişmiş toplumlardakilerin araçları ve nüfus veri setleri henüz yeterli düzeyde olmasa da gelişmiş dünyanın nüfus coğrafyacıları, büyüyen ve çeşitlenen araştırma gündemiyle başa çıkmak için gerekli donanımına sahiptir. Ulusal nüfus sayımları ve diğer kapsamlı nüfus anketi çalışmaları, onlara nüfus araştırmaları için zengin veri kaynaklarını sunmaya devam etmektedir (Champion ve Fisher, 2003). Nüfus coğrafyacılarının haritalama, modelleme ve nüfus

projeksiyonları yapma kapasiteleri, pratikte her zaman nüfus coğrafyasının güçlü yanları olmuştur (Wilson ve Rees, 2003). Buna ek olarak coğrafi bilgi sistemleri ve mekânsal istatistik yöntemleri sayesinde bu becerileri şimdi daha da güçlenmiştir.

Nüfus coğrafyası sosyal teoriyle ilgilenmekte gecikmiş olsa da bu alana verilen dikkat, olumludur. Bununla birlikte, sosyal teorisinin bugüne kadar alt alan içinde yeni araştırma alanları açma konusunda oldukça yavaş ilerlemesi, halen bir endişe kaynağı olarak görülmektedir (Silvey, 2004). Uygun şekilde kavramsallaştırılmış nitel araştırmalar, nüfus coğrafyacılarının farklılığa daha duyarlı olması için bir yol sağlayacak gibi görünmektedir. Nüfus coğrafyasındaki bu gelişmelerin bir başka iyi yönü, nüfus coğrafyacılarının beşeri coğrafya disiplininin geri kalanına yeniden bağlanmasına olanak vermesi olacaktır. Çalışmaların bağlamlarını ve diğer fırsatları düşünmek için bu uygun zamanda coğrafyanın diğer alanlarıyla bağlantı kurmaktan daha önemlisi, diğer sosyal bilim alanlarının çağdaş tartışmalarına katkı sağlama potansiyelidir. Çağdaş sosyal teorilerin merkezindeki nüfus konularını ele alan coğrafyacıların vizyonu, nüfus coğrafyası topluluğunun değeri ve becerilerinin uygunluğunu sergilemek için daha güvenli bir platform vaat etmektedir (Findlay, 2003). Sosyal teoriyle derinlikli bir ilişki yakalanabilirse; geniş bir akademik çevrede nüfus konularıyla ilgili coğrafi araştırmalar merkezi bir ilgi bulacak, bu nüfus coğrafyasının kurumsal nişi için yeni fırsatlar açacak ve daha çok nüfus coğrafyasının çabalarıyla diğer bağlamlarda daha geniş bir tanınma yaratacaktır.

Burada nüfus konusunda akademi dışından gelen ilgiye de dikkat çekmek gerekir. Eleştirel olarak politikaları değerlendirme, sosyal teori literatürünün görüşleriyle uğraşmak suretiyle daha fazla yarar sağlanabilir. Fakat aynı zamanda, alt alan içinde sayısal analizlerin önemini yeniden düşünmek ve küreselden yerele nüfus konularını konumlandırma veri setlerini kullanarak nicel yaklaşımlarla çalışmayı sürdürmek de gerekmektedir. Bu, sadece nicel ve nitel yöntemlerin bir arada güçlü olmasını sağlamayacak; bununla birlikte nüfus coğrafyacılarına beşeri coğrafyanın geri kalanına ve geniş nüfus araştırmalarının kullanıcı

topluluğuna, güçlü bir teori ve ampirik kanıtla dayalı bilgiler verebilecektir.

Nüfus coğrafyacılarının 1990'ların başında karşı karşıya kaldığı zorluk, çalışmalarını nitel yöntemleri de içeren eleştirel sosyal teoriye bağlamak olmuştur (Findlay ve Graham, 1991). Bu alandaki ilerlemeler, nispeten az olsa da çok değerliydi ve nüfus çalışmalarında düşünce genişliğinin sürdürülmesi, günümüzde de hâlâ önemini korumaktadır. Dolayısıyla yeni yüzyılın ilk çeyreğinde nüfus coğrafyacılarının yapması gereken, alt alanı ayırt edici yapan sayısal araştırma pratiğinde mükemmelliği aramanın ve sürdürmenin yanında; yeniden teorileştirmeyle yenilikçiliği dengelemek olmalıdır. Bu bir yandan sosyal teorideki tartışmaların merkezindeki nüfus konularını belirleyebilmeyi ve onlarla uğraşabilmeyi; diğer yandan, etik ve eşitlikçi bir toplumu oluşturmak için ileri demografik analizlerin ve CBS uzmanlığı uygulamalarının olası katkılarının değerinin farkında olmayı gerektirir.

TÜRKİYE'DE NÜFUS COĞRAFYASI

Türkiye'de coğrafya disiplini içinde nüfus coğrafyası, genel özellikleri ve akademik çıktı performansı bakımından gözden geçirildiğinde; ilk olarak Türk coğrafyasının 1915'ten günümüze uzanan 100 yıllık akademik geçmişinde, bu alanın tüm görünürlüğüne rağmen belki de en cılız damarlardan biri olduğu ileri sürülebilir. Nitekim Tunçel vd.'nin (2010) çalışmasında ve Türkiye'de coğrafyacıların en fazla yayın yaptıkları, daha önce adları geçen beş dergideki 2005 sonrası yer alan yayınların sadece %4 kadarının nüfus konularını içermesi, bu durumun sayısal göstergesi kabul edilebilir. Nüfus konularıyla ilgilenen kişi sayısının azlığı, demografik istatistik verilerin yetersizliği, disiplininin iç tarihi gibi nedenlerin rolü olsa da coğrafyada insana/nüfusa bakış, Türkiye'de nüfus coğrafyasının güçsüzlüğünde ve bir alt alan olarak görülmemişinde oldukça etkili olmuştur. Bununla birlikte, nüfus coğrafyasının Türkiye'de güçsüz ve beşeri coğrafyanın belki de en cılız damarlardan biri olduğu iddiası, yazar tarafından çeşitli açılardan tartışmaya açık bir konu olarak kabul edilmektedir.

Türkiye'de nüfus çalışmalarına en fazla katkı yapmış coğrafyacılarından biri olan Tümertekin'in Türk beşeri coğrafyasını değerlendirdiği bir yazısındaki, "*Nüfus coğrafyası, coğrafyacılarımızın yerleşmeyle birlikte, eskiden beri ele aldıkları konular arasındadır*" (2001: 201) ifadesinde olduğu gibi nüfus bir alt alandan ziyade, çoğu kere bir konu olarak görülmüştür. Aslında bu anlayışın arka planında büyük bir olasılıkla Türkiye'de uzun yıllar coğrafya disiplinine egemen olmuş bölgesel coğrafya yaklaşımı ve bu yaklaşımın insana/nüfusa bakışı yatmaktadır. Nitekim Tanoğlu'nun (1966) beşeri coğrafyada başvuru kitaplarından biri olan eserinin "*Coğrafyada Nüfus*" başlıklı bölümünde, "*Coğrafyanın objesi tabiatın doğrudan kendisi olmadığı gibi, doğrudan doğruya insanın kendisi de değil, insan ile tabiat arasındaki münasebetlerdir*" (1966: 28) derken; bölgesel coğrafya yaklaşımında insanın rolüne gönderme yapmaktadır.

Beşeri Coğrafya kitabında Tümertekin (1984), daha açık bir biçimde, insanın coğrafya içinde nüfus coğrafyası başlığı altında ele alınmasındaki en büyük güçlüğün, disiplinin kendi içinde olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre bu güçlük, "*coğrafyanın temelini oluşturması nedeniyle insanın, ekonomik faaliyetlerinden, meskenlerinden, diğer yapı ve eserlerinden ayrı ele alınamamasından ve nüfusun başka disiplinlerin araştırma konusu olmasından dolayı, coğrafi görüş sağlanamazsa bunun yöntem karmaşıklığına yol açacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır*" (Tümertekin, 1984: 66). Bununla birlikte, Tümertekin'in gerek coğrafyanın kendi içinden gerekse başka disiplinlerle ilişkilerinden kaynaklandığını ileri sürdüğü bu güçlüğün, bölgesel coğrafya araştırmalarında daha kolay aşıldığını eklemesi, bizi nüfus coğrafyasının Türkiye'de alt alan olarak gelişmemesindeki gerçek nedene götürmektedir. Geçmişten günümüze güçlü bir taraftar grubuna sahip bölgesel coğrafyanın Türkiye'deki yerleşik anlayışı, büyük bir olasılıkla coğrafyacıların nüfusa analitik bir bakış geliştirmesine engel olmuştur. Nüfusu bölgesel çalışmaların bir parçası olarak coğrafya disiplini içinde konumlandırılan bu anlayış, aynı zamanda Türkiye'de nüfusa en fazla yer veren çalışmaların çoğunlukla betimsel bölgesel coğrafya araştırmalarının bir parçası olmasını da sağlamıştır.

İstatistik bilgi noksanlığı, geçmişte Türkiye'de coğrafyacıların nüfus çalışmalarının yavaş gelişmesinde bir faktör olarak görülse de (Tunçdilek ve Tümertekin, 1959), gelişmeyi asıl kısıtlayan temel faktörler, coğrafyacıların zamanında pozitivist bilimsel yaklaşımı göz ardı etmesi ve eğitim çıktılı bir coğrafyaya odaklanmasıdır. Bu noktada büyük ölçüde öğretmen yetiştirme eğilimindeki coğrafya bölümlerinin lisans ve lisansüstü programlarında, nicel yaklaşımlara ve mekânsal olanlar dâhil istatistiksel analizlere ilişkin derslere ve donanımlara 2000'li yıllara kadar fazlaca yer verilmemiş olması, önemli bir argüman olarak görülebilir.

Bunun yanında bilindiği gibi disiplinler arası bilimsel etkileşim ve rekabet, disiplinlerin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Batı'da nüfus coğrafyacıları, 20. Yüzyıl boyunca demografinin yöntemlerini kullanarak, onlara mekânsal boyutlar katarak ve demograflarla etkileşerek ilerlediği halde; Türkiye'de 1967'de bir demografi enstitüsü [*Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü*] kurulmasına rağmen ne yazık ki bu kurumla ve demograflarla coğrafyacıların yakın yıllara kadar teması-işbirliği çok sınırlı kalmıştır. Bu yüzden de bu enstitünün disiplinler arası lisansüstü programını tamamlamış tek bir coğrafyacı bile yoktur.

Ayrıca nüfus coğrafyası (genelde coğrafya) disiplininde bilimsel bilginin üretilmesindeki sorunlar da gelişmişlik düzeyini aşağı çekmektedir. Araştırma için örgütlenmemiş kurumsal bir yapı yanında, bilgiyi üretenlerin toplumsal olmayan bir araştırma gündemiyle ve etkileşen epistemolojik topluluk ve ortam oluşturmadan, üstelik problem odaklı olmaktan uzak gerçekleştirilen çalışmaların anlamlı, bütünlüklü ve yararlı bir alan literatürü yaratmasını beklemek boşunadır.

Türkiye'de coğrafyacı akademisyenler geçmişte, az sayıda olmalarının ve hâkim paradigmanın etkisiyle beşeri coğrafya alanının her konusunda yazı yazma gayreti içinde olmuştur ki bu durum, büyük olasılıkla nüfus coğrafyası alanında (belki de coğrafyanın diğer alanlarında) bilimsel yaklaşım ve yöntemle ilgili, teorik ve tematik derinleşme sorunlarına neden olmuştur. Bu da alt alanın yeterince şekillenememesine (bir ders

veya konu olarak kalmasına) yol açmıştır. Daha yakın zamanlarda ise; akademisyenlerin yükselme ve performanslarını arttırma zorunluluğuyla faaliyette bulunması, nüfus konularına toplumsal dinamiklerden kaynağını alan bir araştırma gündemi içinde yönelmeyi engellemiştir. Şüphesiz, son 10-15 yıl içinde farklı motivasyonlarla nüfus konularında uzmanlaşan araştırmacıların belirmeye başladığını eklememiz gerekmektedir. Son yıllarda deneyimlenen bu durum, aslında Türkiye'de bir uzmanlık alanı olarak nüfus coğrafyasının yeni yeni ortaya çıktığı anlamına da gelebilir.

Coğrafyacıların yaptıkları nüfus çalışmaları, tarihsel olarak konularına göre ana hatlarıyla gözden geçirildiğinde; Türkiye'de coğrafyacıların yayınladığı ilk çalışmalar arasında Lefebvre (1928) ve Selen'in (1932) nüfus dağılımına ilişkin yazılarıyla Louis'nin (1940), 1935 nüfus sayımı sonuçlarına dayanarak hazırladığı Türkiye'nin nüfus haritası yer alsada da coğrafyada nüfus çalışmalarının asıl Tanoğlu'nun (1945) "*Türkiye'de çiftçi nüfusu yoğunluğu meselesi*" isimli makalesiyle başladığı ve *Nüfus ve Yerleşme* kitabının yayımlandığı 1966'ya kadar onun nüfus dağılışı (1959) ve göç (1954) konularında onun yaptığı çalışmalarla çekirdek oluşturduğu ileri sürülebilir. İlk kuşak coğrafyacılar arasında 1970'lere kadar nüfus çalışması yapanlara, genelde iç göç yazılarıyla Darkot'u (1954, 1961) ve Öngör'ü (1959, 1961) aktör olarak eklemek gerekir. Bu dönemin çalışmalarının istatistik veri yokluğuna rağmen ülkenin gündeminin bir parçası olan nüfusun potansiyeli ve iç göç hareketleriyle ilişkili olması dikkate değerdir.

1950'lerden başlamak suretiyle 1990'lara kadar nüfus coğrafyası alanında (şüphesiz beşeri coğrafyanın başka alt alanlarında) çok sayıda ve ama özellikle sürekli olarak eserler vermiş akademisyen Erol Tümertekin'dir. Onun nüfus çalışmalarına çoğu kere tek başına bazen de Tunçdilek (Tunçdilek ve Tümertekin, 1959, 1963), Özgüç (Tümertekin ve Özgüç, 1974) ve Korkut (Tümertekin ve Korkut, 1964) ile birlikte yazdığı yazılarla en fazla katkısı, Türkiye nüfusu (Tümertekin ve Tunçdilek, 1961), iç göçler (Tümertekin, 1968, 1971) ve İstanbul'da nüfus dağılımı (Tümertekin, 1979) konularında olmuştur. Tümertekin'in çoğunlukla iç göçü ve bu göçlerde İstanbul'u öne çıkaran ve ülkedeki sosyo-ekonomik

dönüşümü yansıtan kentleşmeyle ilişkilendirdiği nüfus çalışmaları, yoğun iç göçler ve insan akışlarının asıl hedefinin İstanbul olması nedeniyle toplumsal bir bağlama sahiptir.

Tümertekin'den başka 1970'lerde Emiroğlu'nun (1970) daha çok yerel nüfusa, Doğanay'ın (1978) yaş yapısına ve Sergün'ün (1977) demografik sorunlara ve 1980'lerde Tandoğan'ın iç göçe (1988) ilişkin araştırmaları literatüre eklenmiştir. Ancak sözü edilen dönemde coğrafyacılar tarafından yapılan araştırmalarda yaşamsal demografik süreçler ve bununla bağlantılı demografik geçiş, Avrupa'ya işçi göçü ve sonrasındaki aile birleşmesi hareketleri, nüfusun değişkenliklerinin mekânsal paternleri, küresel nüfus artışı-çevre ilişkileri gibi konularda önemli bir boşluktan söz edilebilir. Özellikle 1980'ler, coğrafyada nüfus araştırmalarının görünürlüğünün çok azaldığı bir dönemi temsil etmektedir.

Coğrafyaya 1990'larda yeni ve kalabalık bir akademik kuşağın gelmesiyle nüfus literatüründe bir hareketlenme olmuşsa da bu dönemin çalışmaları, çoğunlukla yerel (il, ilçe veya kent) ölçekli ve bölgesel yaklaşımla yapılmış lisansüstü tezlerin bir parçası durumundadır (Avcı, 1992; Işık, 1993; Mutluer, 1992; Özgür, 1991; Yılmaz, 1991 ve başkaları). Bu kuşaktan bazı araştırmacılar, nüfus alanındaki çalışmalarını daha sonraki yıllarda derinleştirerek sürdürmüştür.

Türkiye'de nüfus coğrafyası araştırmalarında 2000'li yıllarda içeriksel bir değişim yaşanmaya, aynı zamanda da üretilen çalışmaların sayısının artmaya ve uluslararasılaşmaya başladığı gözlenmektedir. Nitekim kendi bilimsel faaliyetleri içinde nüfus çalışmalarının belirli bir ağırlığı olan coğrafyacıların kitap, kitap bölümü, makale, bildiri gibi bilimsel çıktılarını dikkate alındığında; onların bu çıktılarının %60 kadarı 2000 yılı sonrasında verildiği, geriye kalan ürünlerinse, %20'lik paylarla 1950-1980 ve 1981-2000 dönemlerinde üretildiği saptanmaktadır.

Yine son dönemde araştırmacıların nicel yöntemlerin kullanımında temel bir istatistiksel arkaplan eksikliğine rağmen, kişisel çabaların bir ürünü olarak ve ilk defa nüfus coğrafyasında istatistiksel analizler (kümelenme, korelasyon, regresyon analizleri) yapılmaya (Yakar, 2010 ve 2013a, Yüceşahin ve Özgür, 2008), CBS ile

birlikte global (*Moran's I*) ve yerel mekânsal otokorelasyon (*LISA*), Coğrafi Olarak Ağırlıklı Regresyon (*GWR*) gibi mekânsal analiz teknikleri uygulanmaya (Günay, 2008; Menteşe ve Okuyucu, 2013; Özgür ve Aydın, 2012; Yakar, 2013b, 2014a; Yüceşahin ve KC, 2013) başlanmıştır. Türk coğrafyasında geç keşfedilen bu pozitivizm (belki de ampirizm) evresinin, Batı'da nüfus coğrafyacıların en azından bir kısmının araştırmalarını sosyal teoriyle ilişkilendirdikleri bir döneme denk düşmesi, alt alanın Türkiye'deki gecikmişliğinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte, artık uzmanlaşmaya çalışarak sadece nüfus konularıyla, hatta nüfusun bir konusuyla uğraşma eğilimi gösteren araştırmacılar belirmiş ve onlar tarafından nüfus coğrafyasının tematik alanı içinde yer alan tezler (Cengiz, 2012; Deniz, 2012; Eşin, 2012; Kalelioğlu, 2014; Südaş, 2005 ve 2012; Ünlüer, 2010; Yakar, 2009; Yasak, 2014) ve araştırma projeleri (Deniz, O. 2008 ve 2012; Mutluer, 2012; Özgür vd., 2015; Özözen-Kahraman ve Çalışkan, 2013) üretilmiş olması, yine de umut vericidir. Son yıllarda nüfus coğrafyasında ürün veren akademisyen sayısında ciddi bir artış ve yapılan çalışmalarda uluslararasılaşma eğilimi, konusal olarak gözle görünür değişim ve çeşitlenme yaşanmıştır. Buna ek olarak coğrafyacıların kongre ve sempozyumlarda nüfus oturumları düzenlenmeye, disiplinler arası işbirlikleri oluşturulmaya başlanmış ve özellikle son 5 yıl içinde lisans ve lisansüstü programlara araştırma yöntem ve teknikleri, CBS, nüfus coğrafyası ve alt bileşenlerine ilişkin teorik ve tematik dersler yerleştirilmiştir.

Yine son zamanlarda uluslararası göç araştırmalarına daha fazla odaklanıldığı ve iç göç çalışmalarının ise geçmiştekilere göre bakış açısı ve yöntem değiştirmeye başladığı gözlenmektedir. Geçmişte Devlet İstatistik Enstitüsü'nden (şimdiki Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK) sağlanan istatistiksel verileri haritalamaya ve yorumlamaya çalışan göç çalışmaları; son dönemde hem istatistik kurumunun göç ve çeşitli değişkenlere ilişkin daha fazla veri sağlaması hem de nüfus coğrafyacılarının alan araştırmalarına yönelmesiyle kapsamını değiştirmiştir. Bu yönelimin en önemli sonucu, belki de coğrafyacıların kendi verilerini

üretmelerini sağlaması olmuştur. Bu tür çalışmalar, araştırmacıların kendilerini metodolojik ve teorik olarak geliştirmesine, ek olarak başka disiplin üyeleriyle etkileşime girebilmesine ve bulgularını onlarla paylaşabilmesine de katkı yapmıştır.

Dünyada ve Türkiye'de yaşanan değişim ve dönüşümlerin, aynı zamanda bölgesel olayların etkisiyle isteğe bağlı ve zorunlu insan hareketliliğinde göz görünür bir artış yaşanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, göçmen gönderen ülke statüsüne, şimdi dünyanın değişik bölgelerinden göçmen ve mülteci akışlarıyla transit ve göç alan ülke konumlarını da eklemiştir (İçduygu vd., 2009). Sovyetler Birliği'nin dağılması, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı ve Suriye Krizi gibi politik gelişmeler ve sonrasında mülk edinimi, çalışma, uluslararası öğrenci hareketliliği, göç ve geçici koruma vb. konuları içeren yabancılarla ilgili mevzuat ve uygulama değişiklikleri sayesinde, çeşitli ülkelerden farklı göçmen grupları Türkiye'ye yönelmiştir.

Türkiye'ye göçlerin bir bölümü, Avrupa ülkelerinden ve özünde ekonomik temelli olmayan hareketlerdir. Son on yıl içinde güneşe yönelmiş ve nispeten ileri yaşlardaki emeklilerin ve diğer kişilerin katıldığı bu yaşam biçimi göçleri, yansımalarıyla birlikte süreç olarak Mutluer ve Südaş tarafından ayrıntılı biçimde araştırılmıştır (Balkır ve Südaş, 2014; Mutluer ve Südaş, 2005; Südaş, 2005, 2011, 2012 ve 2014; Südaş ve Mutluer, 2006, 2008 ve 2010).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Post-Sovyet Bölgesi'nden Türkiye'ye baval ticaretiyle döngüsel olarak başlayan insan akışları, zamanla boyut ve içerik değiştirerek Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) çeşitli uluslarının değişik yollarla düzenli ve düzensiz göçüne dönüşmüştür. Rusya Federasyonu ve diğer BDT ülkeleriyle gelişen politik ve ekonomik ilişkilerin motive ettiği iş ve turistik seyahat bağlantıları alt göç sistemleri, hatta uluslararası alanlar oluşturacak şekilde aşama kaydetmiştir. Bu insan hareketliliğinin Rusya'dan gerçekleşen parçası Özgür ve Deniz tarafından emek, kadın ve evlilik göçü (Deniz ve Özgür, 2010, 2013a ve 2013b, 2015) göç sistemi (Özgür ve Deniz, 2014 ve 2015) ve uluslararası alan oluşumu (Deniz, 2012; Özgür vd., 2015) bağlamlarında son

beş yıldır incelenmektedir. Ek olarak bu bölgeden zorunlu göç çerçevesinde insan akışlarını inceleyen çalışmalar da vardır (Atasoy, 2010; Özözen-Kahraman ve İbrahimov, 2013). Türkiye'ye göç konusunda, Avrupa'dan geri dönüş göçüne ilişkin (Mutluer, 2004; Ünlüer, 2010; Yılmaz, 1991) ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçü uluslararası bağlamında ele alan çalışmaları (Hocaoğlu ve Mutluer, 2009) burada belirtmek gerekir.

Türkiye, son yıllarda coğrafi konumu gereği Asya, Afrika ve Avrupa arasında gerçekleşen sığınmacı ve mülteci akışlarının ve insan kaçakçılığı hareketlerinin en önemli kavşaklarından biri konumuna gelmiştir ve Türkiye'ye yapılan bireysel sığınma talepleri çoğunlukla İran, Irak ve Afganistan gibi ülke vatandaşları tarafından yapılmaktadır. Türkiye-İran sınırından kaçak geçişleri ve özellikle Van kentinde toplanan sığınmacıları/mültecileri ele alan çalışmalar artmıştır (Deniz, O. 2008, 2009a,b, 2011). Ortadoğu Bölgesi'ndeki politik süreçlerin bir sonucu olarak Suriye'de yaşanan karmaşık iç savaşın 2011'den bu yana ortaya çıkardığı kitlesel sığınmacı/mülteci hareketleri, son zamanlarda coğrafyacıların ilgisini çekmeye başlamıştır (Cengiz, 2015; Karadağ, 2015; Hayır, 2014).

Yıllar içinde dünyanın pek çok bölgesine özellikle Avrupa'ya göçmen olarak önemli miktarda insan gitmiştir. Türklerin Almanya'ya 1960'ların başlarında misafir işçi olarak başlayan göçü, zamanla paternleri değişerek kitlesel bir hal almış, başka ülkelere yayılmış ve emek göçünün ötesine geçerek hedef ülkelerde toplumsal alanlar yaratmıştır. Abadan-Unat'ın (2006), "*Bitmeyen Göç*" diye tanımladığı ve 50 yılı aşan bir sürelik geçmişe sahip bu hareket, bazı istisnalar dışında (Kaya, 2007a ve 2013; Mutluer, 2003) Türk coğrafyacıları tarafından neredeyse görmezden gelinmiştir.

Amerika'ya göç eden Türk göçmenlerin kimlik inşa mekânları, kimliğin korunması ve yeniden düzenlenmesinde bu mekânların rolünü (Kaya, 2005), Amerikan toplumundaki Türk-Amerikalıların kimlik ve entegrasyonunu (Kaya, 2004, 2007b ve 2009) ve Kürt diasporasını uluslararası perspektifiyle (Kaya ve Uğurlu, 2014) inceleyen araştırmalar, nüfus çalışmalarına farklı bir bakış açısı getirmiştir.

Uluslararası Körfez Göç Sistemi, değişik özelliklere sahip ve dünyanın geniş ölçekli sistemlerinden biridir. Türkiye'nin de içinde yer aldığı ve özellikle Arap kökenli Türk vatandaşlarının göçmen-işçi olarak katıldığı bu büyük sistemin bir parçası olan Türkiye-Suudi Arabistan alt göç sistemi, sınırlı ölçüde Özözen-Kahraman (2012) ve Özözen-Kahraman ve Çalışkan (2013) ve Cengiz (2012) tarafından araştırılmıştır.

Türkiye'nin 20. yüzyıl boyunca değişiminin hem nedeni hem de sonucu olarak beliren iç göçler, coğrafya disiplini üzerinde en fazla durulan konuların başında gelmiştir. Daha önce tarihsel gelişim içinde değinilen Darkot, Öngör ve Tümertekin'in çoğunlukla 1980 öncesi yaptığı çalışmalara, 1980-2000 arasında, Tandoğan (1988, 1989, 1990 ve 1991) ve Doğanay (1991), Özgür (1995 ve 1999), Mutluer (1992), Işık'ın (1999a) çalışmaları eklenmiştir. Bu iç göç çalışmalarının ortak özelliği, genelde il ölçeğindeki mekânsal birimlerde resmi istatistiklere dayalı olarak göç paternlerinin resmini çekmeye yönelik olmasıdır. Göçün çeşitli değişkenlerle ilişkilendirilmesi ve teorik çerçevelerin yardımıyla açıklanması, eski çalışmalarda ender rastlanılan (Tümertekin, 1971) bir durumdu.

Türkiye'de 2000'li yıllarla birlikte iç göç araştırmalarında çeşitlenme ve içerik zenginleşmesi gözlenmeye başlamıştır. Bireylerin yaşam güzergâhlarındaki evlilik (Özgür ve Aydın, 2010; Yılmaz, 2009), eğitim (Işık, 2009) gibi geçişlerin göçle ilişkilendirildiği değişik hareketlilik tiplerini ele alan çalışmalar, bu kapsamda değerlendirilebilir. Türkiye, ülkenin doğu ve güneydoğusunda 1980'lerin ortalarından 1990'ların sonuna kadar bir iç çatışma dönemini deneyimlemiştir ki çatışma ortamının yarattığı maddi ve manevi yoksunluklar, dramatik bir şekilde ülke içi yerinden olmayla sonuçlanmıştır. Toplumsal bir sorunun uzantısı olan bu süreç, Yüceşahin ve Özgür (2006) ile Deniz ve Etlan'ın (2009) çalışmalarıyla incelenmiştir.

Göç-gelişmişlik ilişkisi (Yakar, 2013b; Yakar ve Saraçlı, 2010) ve özellikle iç göçün sonuçlarına ilişkin (Yakar, 2012a, 2014a ve 2014b; Yakar ve Yazıcı 2009) istatistiksel teknikler kullanılarak yapılan çalışmaların alt alanın nicelleşmesine

katkıları yanında, araştırmacıların göçle ilgili ayrıntılara yönelmesi açısından önemi büyüktür. Coğrafyacılar az da olsa mevsimlik işgücü hareketleriyle ilgilenmiştir. Şen'in (1984) öncü ve Yılmaz'ın (2014) yakın yıllarda gerçekleştirdiği çalışmaları bu konuda örnek olarak verilebilir. Kent içi ikametgâh hareketliliği, Kuzey Amerika alan literatüründe geniş bir yer bulmasına rağmen Türkiye'de ihmal edilmiş konular arasındadır. Son yıllarda bu konuda davranışsal coğrafya yaklaşımlarını kullanarak hazırlanan doktora tezlerine (Kalelioğlu, 2014; Yasak, 2014) ve teorik değerlendirme yazılarına (Özgür, 2009; Özgür ve Yasak, 2009) rastlamak mümkün olmuştur.

Coğrafyacıların çalışmalarında başından beri nüfusa bakışlarının bir parçası olarak mekânsal dağılım, bileşim ve değişim konularını inceleme ve bölgesel çalışmaların içine nüfus özelliklerini katma eğilimi hep olagelmıştır. Türk coğrafyasında da bu eğilim, güçlü bir şekilde hissedilmektedir ki sıklıkla geçmişten günümüze çok sayıda kitap, kitap bölümü ve makale düzeyinde nüfusun dağılışı, değişimi ve genel özelliklerini inceleyen araştırmaya, özellikle de yerel ölçekte olanlara rastlanmaktadır. Nüfusun dağılışı ve değişimi, ulusal (Avcı, 1993; Doğanay, 1986; Sergün, 1996; Şahin, 2006; Tanoğlu, 1959; Tunçdilek ve Tümertekin, 1963; Yakar, 2012b), bölgesel (Baykal ve Koçman, 1983; Işık, 1997a), yerel (Avcı, 1992; Emiroğlu, 1975; Özgür, 1993; Özözen-Kahraman, 2008; Taş ve Yakar, 2009; Tümertekin, 1979; Tümertekin ve Korkut, 1964; Tümertekin ve Özgüç, 1974; Yılmaz, 2007) ölçeklerde; Türkiye nüfusunu daha genel olarak çeşitli boyutlarıyla ele alan çalışmalarda (Darkot, 1968; Doğanay, 1980; Işık, 1999b; Karadağ, 1999; Özgür, 1998 ve 2003; Tandoğan, 1994; Tümertekin ve Tunçdilek, 1959) belirli ölçüde incelenmiştir. Ancak tüm ölçeklerdeki nüfusun dağılımı çalışmaları, betimsel olarak kesitsel bir fotoğrafın ötesine geçememiştir. Oysa ülke de dâhil herhangi bir mekânsal birimde nüfus, demografik, ekonomik, sosyal ve siyasal süreçlerle sürekli olarak yeniden dağılmaktadır. Bu yüzden nüfusun dağılımının zamansal-mekânsal değişikliklerine odaklanılmasıyla Tekeli'nin belirttiği gibi, "*değişik yıllara ilişkin nüfusun mekânsal dağılımına ilişkin betimlemeler, karşılaştırılarak yorumlandığında, onu belirleyen*

süreçlere de açıklık kazandıracak... Bu dağılımların ülke mekânının geometrisiyle karşılaştırılarak yorumlanması ise nüfusun mekânsal dağılımına ilişkin normatif yargıların geliştirilmesine yol açabilecektir" (2005: 85).

Göç ve nüfusun mekânsal dağılımı konuları kadar ilgi görmese ve süreklilik arz etmese de alan literatüründe Türkiye'nin demografik çeşitliliğini değerlendiren çalışmalarla karşılaşmaktadır. Nüfusun yaş yapısı (Doğanay, 1978; Özgür, 1999) ve yaşlanmanın (Emiroğlu, 1988; Özgür, 2013) coğrafi paternleri, cinsiyet yapısı (Tümertekin, 1958a ve 1958b; Yüceşahin, 1996), hane halkı bileşimleri (Yavuz ve Yüceşahin, 2012) kadın nüfusun eğitimi (Yüceşahin, 2013) ve işgücüne katılımı (Özgüç, 2006; Tümertekin, 1964a ve 1964b), çalışan nüfusun sektörel ve mekânsal dağılımı (Özgür, 1992 ve 1996), genel olarak nüfus özelliklerine (Işık, 1997b) ve çeşitli nüfus gruplarına (Doğanay vd., 2007; Özgüç, 1998; Timor, 2006) ilişkin yazılar bu çerçeveye girmektedir.

2000'li yılların Türkiye'de nüfus coğrafyasına en önemli tematik katkısı, demografik süreçler alanında olmuştur. Türkiye'nin 20.yüzyıl boyunca demografik geçişin çok önemli evrelerini deneyimlediği ve bu alandaki literatürün Türkiye'den örneklerle ihtiyacı olduğu halde; geçmişte coğrafyacılar tarafından yaşamsal demografik süreçlerle ilgili hiçbir çalışmanın yapılmamış olması doğurganlık (Eşin, 2012; Özgür, 2004; Yüceşahin, 2009; Yüceşahin ve Özgür, 2008) ve ölümlülükle (Günay, 2008 ve 2009; Günay ve Saraç, 2010) ilgili çalışmalara ayrı bir önem kazandırmaktadır. Bu çalışmalardan bir kısmının (Özgür vd., 2015; Yüceşahin vd., 2013) demograflarla birlikte gerçekleştirilmiş olması nüfus coğrafyasının demografiyle yaklaşması açısından da önemlidir.

Genel olarak Türkiye'deki nüfus çalışmalarının Batı'daki çağdaşlarıyla karşılaştırıldığında yaklaşım, yöntem, teorik ve tematik olarak oldukça geri olduğu; mantıksal olguculuğun/pozitivizmin, mekânsal analizin ve nicel yöntemlerin güçlü bir gelenek oluşturmadığı ve son yıllarda karşılaşılan bazı kıpırdanmalar dışında sosyal teoriden kaynağını alan tartışmaların ve ürünlerin alt alana neredeyse hiç yer bulmadığı iddia edilebilir.

Coğrafyacılar tarafından üretilen nüfus çalışmaları, büyük bir çoğunlukla bilimsel bir araştırma sorusu etrafında tasarlanmış problem odaklı araştırmalar olmaktan ziyade; nüfusun herhangi bir konusundaki betimsel bulguları sunan; teorik çerçeveden yoksun, açıklama ve ilişkilendirme yeteneği düşük, durum tespiti çalışmaları niteliği taşımaktadır. Konusal olarak daha çok yerel coğrafya incelemelerinin bir parçası durumundadır. İlgili yayınların çok önemli bir kısmı, il, ilçe veya kentsel alanlara ilişkin nüfusun dağılımı ve özelliklerini sayımlara dayalı olarak betimleyen çalışmalardır. Nüfus sayımları ve bunlara dayalı nüfus büyümesine ilişkin değerlendirme yazıları, iç göç ve genel olarak 2000 sonrasında uluslararası göç araştırmaları akademik yayın gövdesinde dikkat çekerken; ikametgâh hareketliliğine ilişkin yazılar sınırlı kalmıştır. Nüfus çalışmaları arasında yaşamsal nüfus süreçleri (doğurganlık ve ölümlülük), Türkiye'de çok az sayıda çalışmaya konu olmuştur. Bu görünüm, Türkiye'de henüz farkındalık aşamasındaki bir nüfus coğrafyasının varlığına işaret etmektedir.

Nüfus coğrafyası alanının kapsamına giren konularda karşı karşıya olduğumuz bilançonun Türkiye'nin ve dünyanın 20. yüzyıl boyunca yaşadığı ve halen devam etmekte olan sosyal, ekonomik ve demografik dönüşümler dikkate alındığında; yeterli olduğunu söylemek çok zordur. Şüphesiz bu görünümü yaratan içsel ve dışsal birçok faktörden söz edilebilir. Ancak Tekeli'nin belirttiği gibi, "*bilgi üretiminin toplumsal bir üretim olduğunun iyi kavranamaması ve genelde bilimsel üretimin bireysel başarı olarak görülmesi*" (2006: 79), diğer pek çok alanda olduğu gibi, nüfus coğrafyası alt alanının yetersiz üretim performansındaki temel faktörü oluşturmaktadır. Bu temel faktör, geniş kapsamlı ve uzun soluklu araştırmaların gelişmemesine (*kurumsallaşamamış araştırma*), bilim insanlarının karşılıklı etkileşim içinde bilimsel bir çevrede çalışmamasına (*etkileşimsiz bilimsel ortam*) ve yaşanan ülkedeki anlamlı sorun alanlarını odağa alan araştırma gündemleriyle uğraşılmasına (*toplumsal olmayan gündem*) yol açmaktadır (Tekeli, 2006).

Türkiye'de coğrafya disiplininin eğitim ağırlıklı akademik konumlanışından ve bilimsel yaklaşım dönüşümlerini gerçekleştirilememiş olmasından

kaynaklanan kurumsal ve yapısal sorunlar, ikinci ana faktörü oluşturmaktadır. Nüfus coğrafyası alanında (belki de coğrafyanın diğer alanlarında) çalışan akademisyenlerin üyesi oldukları alt alanlarının konularında derinleşmeleri ve araştırmacı kimliklerini güçlendirmeleri gerekmektedir. Betimsel ve işlenmemiş ham bilgiye herkesin çok daha kolay ulaşılabilirdiği çağımızda, artık akademide teoriyi de içerecek biçimde yenilikçi bilginin üretilmesi, yorumlanması ve her alanda toplumsal faydaya dönüştürülmesi gerekmektedir. Türkiye’de nüfus coğrafyacıları, fiili ve olması gereken durum nedeniyle iki koldan ilerlemek zorundadır: İş dünyası ve kamu alanlarında demografik mekânsal analizlere talep nedeniyle gerçek dünyaya hizmet sunan *ampirik nüfus coğrafyasının* izinden gitmek ve sosyal teorinin içindeki paradigmalardan yararlanarak toplumu anlamak, açıklamak ve anlamlandırmak üzere sosyal farklılaşma eksenlerini dikkate alan *eleştirel nüfus coğrafyasının* parçası olmak.

SONUÇ

Trewartha’nın coğrafyanın ayrı bir dalı olarak nüfusun çalışılması çağrısından bu yana nüfus coğrafyasının öneminde ve içeriğinde gelişmeler olmuş ve Batı’da birçok nüfus coğrafyacısı, yöntem ve teorik yaklaşım çeşitliliğini kullanmak suretiyle alt alana önemli katkılar yapmıştır. Nitel yaklaşımlar, ayrıntılı anlayışlar sunarken; CBS ve mekânsal analitik teknikleri de nüfus süreçlerinin içine yeni anlayışları katmıştır. Çok sayıda yazar ve araştırmacı, şimdi geniş bir bağlam içine nüfusu yerleştirmekte; yerin önemini kabul etmekte; beşeri coğrafya ve ilişkili sosyal bilim alanları tarafından sağlanan çeşitli anlayışları kullanmaktadır. Coğrafya tarafından sağlanan kavramsal yaklaşım çeşitliliği, karmaşık olguları görebilmek için bir çerçeve sunmaktadır.

Ancak şimdi nüfus coğrafyası, kendi durumuna özgü zorluklar ve fırsatlarla karşı karşıyadır. Muhtemelen en önemli zorluk, mekânsal demografi ve istatistik analizler konusunda alt alanın asıl gücünden bütünüyle vazgeçmeksizin daha eleştirel, niteliksel ve sosyal bir araştırma gündemi için çağrı yapan White ve Jackson’a (1995) nasıl cevap verileceğiyle ilgilidir. Birkaç istisna durum dışında, nüfus coğrafyacıları, konu,

bağlam, veri ve yöntemlere ilişkin tartışmalarda sosyal teorisyenlerle birlikte olmayı ihmal etmiştir. Bunun sonucu olarak nüfus coğrafyası alanı, beşeri coğrafyada uğraşılan epistemolojik tartışmalardan uzak durmuştur.

İkincisi ve bir bakıma alanın artan parçalanmasına ilişkin zorluktur. Nüfus coğrafyacıları 25 yıl önce geniş bir konu yelpazesinde çalışmasına rağmen neoklasik göç modeli, yer yararlılığı kavramı, ikametgâh hareketliliği süreci ve göç kararını içeren hâkim paradigmlar etrafında organize edilmiş araştırmalar yapmak mümkündü. Bugün, alt alan içinde çalışmaları sürükleyen büyük düşünceleri ayırt etmek çok daha zordur.

Nüfus coğrafyası için stratejik fırsatlar, hızla disiplinin gelişen yeni dallarına kaymaktadır. Diğer bir deyişle içeriye doğru olmaktan ziyade dışarıya doğru görünmektedir. Çevresel coğrafya alanı, fen bilimleri ile sosyal bilimler arasında çok fazla işbirliği ve daha fazla görev odaklı, politikayla ilişkili araştırma için ulusal taleplere cevap verebilecek bir disiplin olarak hızla genişlemektedir. Nüfusun çoğu çevre sorunlarının merkezinde olma gerçeğine rağmen nüfus coğrafyacıları çevresel sorunlara nispeten daha az önem vermiştir ve fiziki coğrafyadaki meslektaşlarıyla ender olarak iş yapmıştır. Geleneksel olarak nüfus coğrafyasının ana ilgi alanı beşeri göç süreci, atmosferde karbondioksit oluşumu, kıyı çizgilerinin azalan sağlığı, biyoçeşitlilikteki azalma ve arazi bozulması alt bölümleriyle kentsel alanlarda ve kıyı bölgelerinde nüfusun toplanmasında büyük ölçüde sorumludur. Araştırmaların yeni güzergâhları yerelden küresele coğrafi ölçek aralığında, nüfus dinamikleri ile çevresel sorunlar arasındaki ilişkilerin açıkça belirtilmesine kaymaktadır.

Coğrafyanın canlı CBS topluluğuyla güçlü bağlar kurması konusunda önemli bir potansiyel görülmektedir. Nüfus coğrafyacılarının göç, demografik çeşitlilik, ikametgâh ayrışması ve ikametgâh hareketliliği çalışmalarının içine coğrafi bilgi analizlerini katması yavaş olmuştur. Hatta mekânsal süreçlerin araştırılmasında, olması gerekenden daha fazla mekânsal olmayan istatistik yöntemleri kullanılmıştır. Batı’da pek çok nüfus coğrafyacısının istatistik ve teknik eğilimi ve

coğrafi olarak kodlanmış nüfus verisinin yaygın olarak elde edilebilirliği dikkate alındığında; nüfus coğrafyası anlamlı araştırma sorularını çözmek için CBS kullanımında öncü olmalıdır.

Nüfus coğrafyacıları 1990'lardan itibaren zamanların ve yerlerin farklılığında bireysel deneyimlerin çeşitliliğine gittikçe daha fazla duyarlı olmaya başlamıştır. Bu duyarlılık, ampirik çalışmalarda yöntem çeşitliliğini sağlamak ve zaman zaman nitel veriye dayalı küçük ölçekli çalışmalara anlayış katkısında bulunmak üzere büyük bir isteklilik yansıtmıştır (Graham, 2000). Nüfus coğrafyası, beşeri coğrafya ve daha genel olarak sosyal bilimlerdeki yaygın tartışmalara katılarak kendi kimliğini geliştirmesi iyi olabilir. Nüfus coğrafyası, coğrafyanın toplumsal cinsiyet ilişkileri, ırkçılık, yaş ayrımcılığı (*ageism*-yaş temelinde bireylere veya gruplara karşı *stereotipleştirme* ve *ayrımcılık* olarak tanımlanabilir) ve sınıf çatışmalarına artan ilgisini görmezden gelmek yerine, bu konularla uğraşması, belirli bir nüfus içindeki azınlık grubun mekânsal ayrışmanın sosyal anlamına ilişkin sorular sorması gerekmektedir. Nüfus olayları ve süreçleri, geniş bir toplumsal dünyada meydana gelmektedir; bu yüzden de daha fazla ontolojik, epistemolojik ve metodolojik araç çeşitliliğine gereksinim duymaktadır.

Yeni bin yıl, nüfus coğrafyacılarını birçok mücadele alanıyla karşı karşıya bırakmakta ve bu dönem, onlar için bir sınav niteliği taşımaktadır. Nüfusla ilgili ve anlamlı araştırma soruları oluşturmak ve bu sorularla başa çıkabilmek için en uygun yöntem ve yaklaşımları seçmek nüfus coğrafyacılarının yeteneğine bağlı olacaktır. Bu zor ama heyecan verici bir görevdir (Hugo, 2006). Unutmayalım ki içinde bulunduğumuz zaman dilimi, güçlü temelini gözden kaçırmadan nüfus coğrafyası alanının genişlemesi için umut verici büyük bir potansiyel zaman olarak görülebilir.

Son olarak Türkiye’de doğurganlık düşse de nüfusun, topluma bir fırsat penceresi sunacak biçimde artmayı sürdürmesinin; bunun yanında doğurganlıktaki gerilemeye eşlik eden doğuştan yaşam beklentisindeki yükselmenin nüfusta yaşlanma eğilimine yol açmasının; ülke içindeki zorunlu ve isteğe bağlı insan hareketliliğinin nüfusun yeniden dağılımına neden olmasının ve Türkiye’nin değişmeye başlayan uluslararası göç rejimiyle bir göçmen/mülteci ülkesine dönüşmeye başlamasının Türkiye’de coğrafyacılar için nicel ve nitel veriler kullanarak sosyo-mekânsal bağlamı olan araştırmalar tasarlama fırsatı sunduğunu vurgulamak gerekir.

Referanslar

- Abadan-Unat, N., 2006. *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Al-Ali, N., Black, R., Koser, K., 2001. ‘The limits to ‘transnationalism’: Bosnian and Eritrean refugees in Europe as emerging transnational communities’. *Ethnic and Racial Studies* **24** (4), 578-600.
- Allen, J.P., Turner, E., 1996. ‘Spatial patterns of immigrant assimilation’. *The Professional Geographer*, **48** (2), 140-155.
- Atasoy, E., 2010. ‘Siyasi coğrafya ışığında Bulgaristan Türklerinin 1989 yılındaki zorunlu göçü’. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi* **21**, 1-17.
- Avcı, S., 1993. ‘Türkiye’de şehir ve şehirli nüfusun dağılışı (1927-1990)’. *Türk Coğrafya Dergisi* **28**, 249-269.
- Avcı, S., 1992. ‘Bayburt ilinde nüfusun gelişimi ve dağılışı’. *Türk Coğrafya Dergisi* **27**, 159-177.
- Bailey, A.J., 2013. ‘Migration, recession and an emerging transnational biopolitics across Europe’. *Geoforum* **44**, 202-210.
- Bailey, A.J., 2010. ‘Population geographies, gender, and the migration-development nexus’. *Progress in Human Geography* **34** (3), 375-386.

- Bailey, A.J., 2009a. 'On transnational migration, deepening vulnerabilities, and the challenge of membership'. *Migration Letters* **6** (1), 75-82.
- Bailey, A.J., 2009b. 'Population geography: Lifecourse matters'. *Progress in Human Geography* **33** (3), 407-418.
- Bailey A.J., 2001. 'Turning transnational: Notes on the theorisation of international migration'. *International Journal of Population Geography* **7** (6), 413-428.
- Bailey, A.J., Cooke, T.J., 1998. 'Family migration and employment: The importance of migration history and gender'. *International Regional Science Review* **21** (2), 99-118.
- Bailey, A.J., Wright, R.A., Miyares, I., Mountz, A., 2002. 'Producing Salvadoran transnational geographies'. *Annals of the Association of American Geographers* **92** (1), 125-144.
- Balkır, C., Südaş, İ., 2014. 'Guests and hosts: European retirees in coastal Turkey'. *Insight Turkey* **16** (4), 123-142.
- Baykal, F., Koçman, A., 1983. 'Ege Bölgesi'nde nüfusun alansal dağılışı ve sorunları'. *Ege Coğrafya Dergisi* **1**, 100-107.
- Beaujeu-Garnier, J., 1966. *Geography of Population*. Longmans, London.
- Beaujeu-Garnier, J., 1956. *Géographie de la Population*. Vol.1. Librairie de Médicis, Paris.
- Binnie, J., 1997. 'Invisible Europeans: Sexual citizenship in the new Europe'. *Environment and Planning A* **29** (20), 237-248.
- Blue, S., 2004. 'State policy, economic crisis, gender, and family ties: Determinants of family remittances to Cuba'. *Economic Geography* **80** (1), 63-82.
- Boyle, P., 2002. 'Population geography: Transnational women on the move'. *Progress in Human Geography* **26** (4), 531-543.
- Boyle, P., Findlay, A., Newbold, B., 2004. 'Editorial introduction to Population, Space and Place'. *Population, Space and Place* **10** (1), 1.
- Brown, L. A., Lobao, L., Digiacinto, S., 1999. 'Economic restructuring and migration in an old industrial region'. In Pandit, K., Withers, S.D. (eds.) *Migration and Restructuring in the U.S.: A Geographic Perspective*, 37-58, Rowman & Littlefield, Boulder.
- Castro, M.C., 2007. 'Spatial demography: An opportunity to improve policy making at diverse decision levels'. *Population Research and Policy Review* **26** (5), 477-509.
- Cengiz, D., 2015. 'Zorunlu göçün mekânsal etkileri ve yerel halkın algısı: Kilis örneği'. *Turkish Studies* **10** (2), 101-122.
- Cengiz, D., 2012. 'Hatay'dan Suudi Arabistan'a olan göçler: Samandağ ilçesi örneği'. *Yüksek Lisans Tezi*, Mustafa Kemal Üniversitesi, Antakya.
- Champion, A., Fisher, T., 2003. 'The social selectivity of migration flows affecting Britain's larger conurbations'. *Scottish Geographical Journal* **119** (3), 229-246.
- Clark, W.A.V., 2001. 'The geography of immigrant poverty: Selective evidence of an immigrant underclass'. In Waldinger, R. (Ed.) *Strangers at the Gates: New Immigrants in Urban America*, 159-185, University of California Press, Oakland, California.
- Clark, W.A.V., 1992. 'Comparing cross-sectional and longitudinal analyses of residential mobility and migration'. *Environment and Planning A* **24**, (9), 1291-1302.

- Clark, W.A.V., Huang Y., 2003. 'The life course and residential mobility in British housing markets'. *Environment and Planning A* **35** (2), 323-339.
- Clark, W.A.V., Maas, R., 2009. 'The geography of a mixed race society'. *Growth and Change* **40** (4), 565-593.
- Clark, W.A.V., Withers, S.D., 2007. 'Family migration and mobility sequences in the United States: Spatial mobility in the context of the life course'. *Demographic Research* **17** (20), 591-622.
- Clark, W.A.V., Withers, S.D., 1999. 'Changing jobs and changing houses: Mobility outcomes of employment transitions'. *Journal of Regional Science* **39** (4), 653-673.
- Clarke, J.I., 1965. *Population Geography*. Pergamon Press, Oxford.
- Clarke, J.I., 1972. *Population Geography*. (Second edition), Pergamon, Press Oxford.
- Clarke, J.I., 1975. *Population geography and the developing countries*. Oxford: Pergamon Press.
- Coleman, D., 2006. 'Immigration and ethnic change in low-fertility countries: A third demographic transition'. *Population and Development Review* **32** (3), 401-446.
- Conlon, D., 2011. 'Waiting: Feminist perspectives on the spacings/timings of migrant (im)mobility'. *Gender, Place, and Culture* **18** (3), 353-360.
- Conway, D., 2004. 'On being part of population geography's future: Population-environment relationships and inter-science initiatives'. *Population, Space, and Place* **10** (4), 295-302.
- Courageau, D., 1976. 'Quantitative, demographic, and geographic approaches to internal migration'. *Environment and Planning A* **8** (3), 261-269.
- Darkot, B., 1968. 'Türkiye'de nüfus'. *Türkiye İktisadi Coğrafyası* içinde, 46-67, İstanbul.
- Darkot, B., 1961. 'Türkiye'nin nüfus hareketleri üzerine yeni gözlemler'. *Türk Coğrafya Dergisi* **21**, 1-14.
- Darkot, B., 1954. 'Türkiye'de nüfus hareketleri'. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* **5-6**, 3-22.
- Davies, R. B., Pickles, A.R., 1991. 'An analysis of housing careers in Cardiff'. *Environment and Planning A* **23** (5), 629-650.
- Davies, R.B., Pickles, A.R., 1985. 'Longitudinal versus cross-sectional models for behavioral research: A first-round knock out'. *Environment and Planning A* **17** (10), 1315-1329.
- Demko, G.J., Rose, H.M., Schnell, G.A. (eds.) 1970. *Population Geography: A Reader*. McGraw-Hill Book Company, New York.
- Deniz, A., 2012. 'Rusya'dan Antalya'ya uluslararası göç ve bu göçün sosyo-mekânsal sonuçları'. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Deniz, A., Özgür, E.M. 2015. 'Rus kadınların emek göçü: Antalya örneği'. Körükmez, L., Südaş, İ. (eds.) *Göçler Ülkesi: Akışlar, Göçmenler, Araştırmacılar*, 115-134, Ayrıntı, İstanbul.
- Deniz, A., Özgür, E.M., 2013a. 'Antalya'daki Rus gelinler: Göçten evliliğe, evlilikten göçe'. *Sosyoloji Dergisi* **27** (2), 151-175.
- Deniz, A., Özgür, E.M., 2013b. 'Transnationalism and gender: Russian migrant women in Antalya'. In Safi, S., Kavak, Ş. (eds.). *Gender and Migration: Critical Issues and Policy Implications*, 632-642, London Centre for Social Studies, London.

- Deniz, A., Özgür, E.M., 2010. 'Rusya'dan Türkiye'ye ulus aşırı göç: Antalya'daki Rus göçmenler'. *Ege Coğrafya Dergisi* **19** (1), 13-30.
- Deniz, O., 2012. 'Van merkez ilçede doğurganlık analizi'. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (2010-SOB-YL01), Van.
- Deniz, O., 2011. '1990 sonrasında Türkiye'ye yönelen mülteci hareketleri ve etkileri'. *TÜCAUM VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 93-102, Ankara.
- Deniz, O., 2009a. Uluslararası Göçler ve Türkiye'ye Yansıması. Çantay, İstanbul.
- Deniz, O., 2009b. 'Mülteci hareketleri açısından Van kentinin durumu ve kentteki mültecilerin demografik profili'. *Doğu Coğrafya Dergisi* **22**, 187-204.
- Deniz, O., 2008. 'Türkiye'nin doğu sınırı ve mülteci sorunu'. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (FED-2005 B11)*, Van.
- Deniz, O., Etlan, E., 2009. 'A study on immigration from rural to urban areas and the adaptation process of immigrants: Van example'. *International Journal of Human Sciences* **6** (2), 472-498.
- Dennett, A., Stillwell, J., 2010. 'Internal migration patterns by age and sex at the start of the 21st century'. In Stillwell, J., Duke-Williams, O., Dennett, A., (eds.) *Technologies for Migration and Population Analysis: Spatial Interaction Data Applications*, 153-174, Hershey, IGI Global.
- Doğanay, H., 1991. 'Türkiye'de iç göçler ve başlıca sonuçları'. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* **2**, 133-149.
- Doğanay, H., 1986. '1980 Genel Nüfus Sayımına göre Türkiye'de şehirli nüfus ve şehir sayılarındaki artışlar (1960-1980)'. *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi* **15** (2), 1-22.
- Doğanay, H., 1980. 'Dıştan Anadolu'ya göçün nüfus artışı üzerindeki etkilerine genel bir bakış (1783-1976)'. *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi* **12** (2), 351-378.
- Doğanay, H., 1978. 'Türkiye nüfus yapısındaki genç nüfus ve önemi'. *Atatürk Üniversitesi İşletme Dergisi* **1-2**, 315-330.
- Doğanay, H., Şahin, İ.F., Özdemir, Ü., 2007. 'Feminist coğrafya ve kadın göçmenler2'. *Doğu Coğrafya Dergisi* **17**, 7-16.
- Ehrkamp, P., 2005. 'Placing identities: Transnational practices and local attachments of Turkish immigrants in Germany'. *Journal of Ethnic and Migration Studies* **31** (2), 345-364.
- Elder, Jr., G.H., 1994. 'Time, human agency, and social change: Perspective on the life course'. *Social Psychology Quarterly* **57** (1), 4-15.
- Elder, G.H., 1977. 'Family history and the life course'. *Journal of Family History* **2** (4), 279-304.
- Emiroğlu, M., 1988. 'Türkiye'de yaşlı nüfusun artışı ve coğrafi dağılım özellikleri'. *DTCF Coğrafya Araştırmaları* **11**, 25-49.
- Emiroğlu, M., 1975. 'Türkiye coğrafi bölgelerine göre şehir yerleşmeleri ve şehirli nüfus'. *DTCF Coğrafya Araştırmaları* **7**, 125-157.
- Emiroğlu, M., 1970. Akçakoca'da Nüfus Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler. DTCF Yayını, Ankara.
- Eşin, M.Ş., 2012. 'Van merkez ilçede doğurganlık analizi'. *Yüksek Lisans Tezi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Findlay, A., 2003. 'Population geographies for the 21st century'. *Scottish Geographical Journal* **119**, 177-190.

- Findlay, A., 1991. 'Population geography'. *Progress in Human Geography* **15** (1), 64-72.
- Findlay, A., Graham, E., 1991. 'The challenge facing population geography'. *Progress in Human Geography* **15** (2), 149-162.
- Findlay, A., Hoy, C., 2000. 'Global population issues: Towards a geographical research agenda'. *Applied Geography* **20** (2), 207-219.
- Findlay, A., Li, F.L.N., 1997. 'The meaning of migration: A biographical approach to understanding Hong Kong emigration'. *Area* **29** (1), 34-44.
- Findlay, A., McCollum, D., Coulter, R., Gayle, V., 2015. 'New mobilities across the life course: A framework for analysing demographically linked drivers of migration'. *Population, Space and Place* **21** (4), 390-402.
- Findlay, A.M., Stam, A., King, R., Ruiz-Gelices, E., 2005. 'International opportunities: Searching for the meanings of student migration'. *Geographica Helvetica* **60** (3), 192-200.
- Franklin, R.S., 2014. 'An examination of the geography of population composition and change in the United States, 2000-2010: Insights from geographical indices and a Shift-Share Analysis'. *Population, Space and Place* **20** (1), 18-36.
- Gaile, G.L., Willmott, C.J., (eds.) 2004. *Geography in America at the Dawn of the 21st Century*. Oxford University Press, Oxford.
- Geist, C., McManus P., 2008. 'Geographical mobility over the life course: Motivations and implications'. *Population, Space and Place* **14** (4), 283-303.
- George, P., 1950. 'Géographie de la population et démographie'. *Population* **5** (2), 291-300.
- George, P., 1951. *Introduction à l'Etude Géographique de la Population du Monde*. Institute National d'Etudes Démographiques, Paris.
- Glick-Schiller, N., Basch, L.G., Blanc-Szanton C., 1992. 'Towards a transnational perspective on migration: Race, class, ethnicity, and nationalism reconsidered'. *Annals of the New York Academy of Sciences* **645**, 9-14.
- Gober, P., 1992. 'Urban housing demography'. *Progress in Human Geography* **16** (2), 171-189.
- Gober, P., Tyner J.A., 2004. 'Population geography'. In Gaile, G.L., Willmott, C.J. (Eds.), *Geography in America at the Dawn of the 21st Century*, 185-199, Oxford University Press, Oxford.
- Goss, J., Lindquist, B., 1995. 'Conceptualizing international labor migration: A structuration perspective'. *International Migration Review* **29** (2), 317-351.
- Graham, E., 2004. 'The past, present and future of population geography: Reflection on Glenn Trewartha's Address fifty years on'. *Population, Space, and Place* **10** (4), 289-294.
- Graham, E., 2000. 'What kind of theory for what kind of population geography?' *International Journal of Population Geography* **6** (4), 257-272.
- Graham, E., Boyle, P., 2001. '(Re)theorizing population geography: Mapping the unfamiliar'. *International Journal of Population Geography* **7** (6), 389-394.
- Günay, S., 2009. Türkiye'de kadınlarda intihar ve cinayet sonucu ölümler: Coğrafi dağılışı ve yıllara göre değişimi (1998-2006)'. *Sakarya Üniversitesi Uluslararası Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı 3*, 342-350, Sakarya.
- Günay, S., 2008. Bir Sağlık Coğrafyası Araştırması: Türkiye Ölüm Oranları Atlası. Çantay, İstanbul.

- Günay, S., Saraç, İ., 2010. 'Kanser ölüm oranı haritaları'. *TÜCAUM VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 61-69), Ankara.
- Halfacree, K., 2001. 'Constructing the object: taxonomic practices, 'counterurbanisation' and positioning marginal rural settlement'. *International Journal of Population Geography* 7 (6) 395-411.
- Halfacree, K.H., 1995. 'Household migration and the structuration of patriarchy: Evidence from the USA'. *Progress in Human Geography* 19 (2), 159-182.
- Halfacree, K., Boyle, P., 1993. 'The challenge facing migration research: The case for a biographical approach'. *Progress in Human Geography* 17 (3), 333-348.
- Hayır, M., 2014. 'Mülteciler ve İstanbul kentinde mültecilerin entegrasyonu'. (Sözlü sunum). *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi 4-6 Haziran 2014*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Healey, R.L., 2006. 'Asylum-seekers and refugees: A structuration theory analysis of their experiences in the UK'. *Population, Space and Place* 12 (4), 257-271.
- Hocaoğlu, B., Mutluer, M., 2009. 'İzmir-Sarnıç örneğinde Bulgaristan göçmenlerinin yerleşme özellikleri'. *TÜCAUM V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu 2008 Bildiriler Kitabı*, 187-196, Ankara.
- Huang, S., Teo, P., Yeoh, B., 2000. 'Diasporic subjects and identity negotiations: Women in and from Asia'. *Women's Studies International Forum* 23 (4), 391-398.
- Hugo, G., 2006. 'Population geography'. *Progress in Human Geography* 30 (4), 513-523.
- Huntington, P., 1996. *The Clash of Civilisations and the Remaking of the World Order*. Simon & Schuster, New York.
- International Organization for Migration, 2010. *World Migration Report 2010, The Future of Migration: Building Capacities for Change*. IOM, Geneva.
- Işık, Ş., 2009. 'Türkiye'de eğitim amaçlı göçler'. *Coğrafi Bilimler Dergisi* 7 (1), 27-37.
- Işık, Ş., 1999a. 'İzmir'e yönelik göçlerin coğrafi boyutları'. *Türk Coğrafya Dergisi* 34, 383-405.
- Işık, Ş., 1999b. '1997 nüfus tespiti ve Türkiye nüfusu üzerine bazı yeni gözlemler'. *Ege Coğrafya Dergisi* 10, 149-172.
- Işık, Ş., 1997a. 'Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde nüfusun miktarı ve yapısal özellikleri'. *Ege Coğrafya Dergisi* 9, 283-311.
- Işık, Ş., 1997b. 'Balçova nüfusunun gelişimi ve sosyal özellikleri'. *Geçmişten Günümüze Balçova Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 109-118, İzmir.
- Işık, Ş., 1993. 'Karaburun Yarımadası'nın nüfus özellikleri (1890-1990)'. *Ege Coğrafya Dergisi* 7, 189-219.
- İçduygu, A., Erder, S., Gençkaya, Ö.F., 2009. 'Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: Ulusdevlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere'. *TÜBİTAK Projesi (106K258)*, İstanbul.
- Jones, H., 1990. *Population Geography*. (Second edition). Paul Chapman, London.
- Jones, H., 1981. *Population Geography*. Harper & Row, London.
- Jones, R.C., 1998. 'Remittances and inequality: A question of migration stage and geographic scale'. *Economic Geography* 74, (1), 8-25.
- Kalelioğlu, M.R., 2014. 'Bolu kentinde ikametgâh memnuniyeti bağlamında kent içi hareketlilik'. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Kaplan, D.H., 1997. 'The Creation of an ethnic economy: Indochinese business expansion in Saint Paul'. *Economic Geography* **73** (2), 214-233.
- Karadağ, A., 2015. 'Refugees of a city: The socio-spatial impacts of those Syrian refugees who arrived in Izmir (Turkey)'. (Sözlü sunum), *Turkish Migration Conference-25-27 June 2015*, Prague.
- Karadağ, A., 1999. 'Türkiye'nin kalkınmasında bir güç kaynağı: Nüfus'. *Ege Coğrafya Dergisi* **10**, 293-304.
- Kaya, İ., 2013. 'Turkish immigration to the United States and Europe: Comparing and contrasting'. *International Journal of Turkish Studies* **19** (1-2), 75-94.
- Kaya, İ., 2009. Immigration, identity and integration: The case of Turkish Americans. VDM Publishing House Ltd, Mauritius, Germany.
- Kaya, İ., 2007a. 'Avrupalı Türkler: Misafir işçilikten Avrupa vatandaşlığına'. *Doğu Coğrafya Dergisi* **19**, 149-166.
- Kaya, İ., 2007b. *Müslüman Amerikalılar: Göç, Kimlik, Entegrasyon*. Dipnot, Ankara.
- Kaya, İ., 2005. 'Identity and space: The case of Turkish Americans!'. *Geographical Review* **95** (3), 425-440.
- Kaya, İ., 2004. 'Turkish-American immigration history and identity formations'. *The Journal of Muslim Minority Affairs* **24** (2), 295-308.
- Kaya, İ., Uğurlu, Ö., 2014. 'Ulusötesi milliyetçilik bağlamında Avrupa Kürt diasporası'. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* **11**, 194-210.
- Kennedy, P., 1988. *The Rise and Fall of Great Powers: Economic Change and Social Conflict from 1500 to 2000*. Unwin, London.
- King, R., Raghuram, P., 2013. 'International student migration: Mapping the field and new research agendas'. *Population, Space and Place* **19** (2), 127-137.
- Kosinski, L., 1984. The roots of population geography. In Clarke, J.I. (ed.) *Geography and Population: Approaches and Applications*, 11-24, Pergamon, Oxford.
- Kraly, E.P., 1998. Emigration: Implications for U.S. immigration policy research. In Loaza, E., Martin, S. (eds.) *Migration Between Mexico and the United States: Binational Study, Research Reports and Background Materials, Vol. 2*, 587-617, Commission on Immigration Reform, Washington, DC.
- Kulu, H., Milewski, N., 2007. Family change and migration in the life course: An introduction. *Demographic Research* **17**, 567-590.
- Lawson, V.A., 2000. 'Arguments within geographies of movement: The theoretical potential of migrants' stories'. *Progress in Human Geography* **24** (2), 173-189.
- Lefebvre, Th., 1928. 'La densité de la population en Turquie en 1914 et 1927'. *Annales de Géographie* **37** (210), 520-526.
- Li, F.L.N., 1997. 'Representing difference: Multiple voices of migrants from Hong Kong'. *Scottish Geographical Magazine* **113** (2), 74-81.
- Logan, J.R., Zhang, W., Xu, H., 2010. 'Applying spatial thinking in social science research'. *GeoJournal*, **75** (1), 15-27.
- Louis, H., 1940. *Die bevölkerungskarte der Türkei*. Berliner Geographische Arbeiten, Heft 20, Berlin.

- Matthews, S.A., Parker, D.M., 2013. 'Progress in spatial demography'. *Demographic Research*, 28, 271-312.
- Matthews, S.A., Janelle, D.G., Goodchild, M.F., 2011. Future directions in spatial demography: Specialist meeting final report. Santa Barbara, California. <http://www.ncgia.ucsb.edu/projects/spatial-demography/docs/Future-Directions-in-Spatial-Demography-Report.pdf>.
- McHugh, K.E., 2000a. 'Inside, outside, upside down, backward, forward, round and round: A case for ethnographic studies in migration'. *Progress in Human Geography* 24 (1), 71-89.
- McHugh, K.E., 2000b. 'The ageless self? Emplacement of identities in Sun Belt retirement communities'. *Journal of Aging Studies* 14 (1), 103-115.
- McKendrick, J.H., 1999. 'Multi-method research: An introduction to its application in population geography'. *The Professional Geographer* 51 (1), 40-50.
- Menteşe, S., Okuyucu, A., 2013. 'Bilecik ilinde nüfusun mekansal dağılımının jeostatistiksel yöntemlerle incelenmesi'. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 24, 258-267.
- Miles, M., Crush, J., 1993. 'Personal narratives as interactive texts: Collecting and interpreting migration life histories'. *Professional Geographer* 45 (1), 84-94.
- Morrison, P., Clark, W.A.V., 2011. 'Internal migration and employment: Macro flows and micro motives'. *Environment and Planning A* 43 (8), 1948-1964.
- Mutluer, M., 2012. 'Türkiye'ye yönelik Avrupalı göçü: Ege kıyılarında karşılaştırmalı bir araştırma'. *Ege Üniversitesi Araştırma Projesi (07EDB017)*, İzmir.
- Mutluer, M., 2004. 'Retours de travailleurs et choix d'investissement en Turquie'. In Manço, A. (ed.) *Turquie: Vers de nouveaux horizons migratoires?*, 285-299, Paris.
- Mutluer, M., 2003. 'Les migrations irrégulières en Turquie'. *Revue Européenne des Migrations Internationales* 19 (3), 151-172.
- Mutluer, M., 1992. 'Edremit yöresi kırsal alanında nüfus hareketlerine neden olan faktörler'. *Ege Coğrafya Dergisi* 6, 119-151.
- Mutluer, M., Südaş, İ., 2005. 'Yabancıların Türkiye'de mülk edinimi: Coğrafi bir yaklaşım'. *Ege Coğrafya Dergisi* 14 (1-2), 45-55.
- Nagel, C., 2002. 'Geopolitics by another name: Immigration and the politics of assimilation'. *Political Geography* 21 (8), 971-987.
- Newbold, K.B., 2010. *Population Geography: Tools and Issues*. Rowman and Littlefield Publishers, Plymouth UK.
- Norman, P., Gregory, I., Dorling, D., Baker, A., 2008. 'Geographical trends in infant mortality: England and Wales, 1970-2006'. *Health Statistics Quarterly* 40, 18-29.
- Norman, P., Rees, P., Wohland, P., 2014. 'The use of a new indirect method to estimate ethnic-group fertility rates for subnational projections for England'. *Population Studies: A Journal of Demography* 68 (1), 43-64.
- Ogden, P.E., 2003. Geography, Population. Demeny, P., McNicoll, G., (eds.) *Encyclopedia of Population Vol. 1*, 460-462, Macmillan Reference, New York.
- Ogden, P.E., 2000. 'Weaving demography into society, economy and culture: Progress and prospect in population geography'. *Progress in Human Geography* 24 (4), 627-640.

- Ogden, P.E., 1999. 'Population geography'. *Progress in Human Geography* **23** (4), 617-631.
- Ogden, P.E., 1998. 'Population geography'. *Progress in Human Geography*, **22** (1), 105-114.
- Öngör, S., 1961. '1950-1955 devresinde Türkiye'de iç göçler'. *Türk Coğrafya Dergisi* **21**, 63-74.
- Öngör, S., 1959. 'Türkiye'de dahili muhaceret hakkında'. *Türk Coğrafya Dergisi* **18-19**, 101-117.
- Özgüç, N., 2006. 'Türkiye ziraatında kadın gücünün dağılışı: 1955-2000'. Özgüç, N., Timor, A.N. (eds.) *İnsan ve Mekan, Prof. Dr. Erol Tümertekin'e 80.Yıl Armağanı*, 201-213, Çantay, İstanbul.
- Özgüç, N., 1998. *Kadınların Coğrafyası*. Çantay, İstanbul.
- Özgür, E.M., 2013. 'Türkiye nüfusundaki doğurganlık düşüşü ve yaşlanma eğilimi'. *Her Yönüyle Dernekler Dergisi* **23** (2),30-35.
- Özgür, E.M., 2009. 'İkametgâh memnuniyeti ve şehir içi ikametgâh hareketliliği'. *Coğrafi Bilimler Dergisi* **7** (2), 111-127.
- Özgür, E.M., 2004. 'Türkiye'de toplam doğurganlık hızının mekânsal dağılışı'. *Coğrafi Bilimler Dergisi* **2** (2), 1-12.
- Özgür, E.M., 2003. 'XXI. Yüzyıl başında Türkiye nüfusu'. *Coğrafi Bilimler Dergisi* **1** (1), 43-53.
- Özgür, E.M., 1999. 'Türkiye nüfusunun yaş yapısı'. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi **7**, 159-174.
- Özgür, E.M., 1998. *Türkiye Nüfus Coğrafyası*. GMC Basın-Yayın, Ankara.
- Özgür, E.M., 1996. 'İl ve ilçe merkezlerimizin faal nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı bakımından sınıflandırılması'. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* **5**, 53-71.
- Özgür, E.M., 1995. 'Türkiye'deki iç göçlerde Ankara ilinin yeri'. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi **4**, 63-76.
- Özgür, E.M., 1993. 'Bilecik ilinde nüfusun dağılışı, yoğunluğu ve özellikleri'. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* **2**, 199-221.
- Özgür, E.M., 1992. 'Türkiye'de faal nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı'. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* **1**, 55-80.
- Özgür, E.M., 1991. 'Bilecik ilinde nüfus gelişimi'. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları* **3** (3), 79-100.
- Özgür, E.M., Aydın, O., 2012. 'Spatial patterns of marriage migration in Turkey'. *Marriage & Family Review* **48** (5), 418-442.
- Özgür, E.M., Aydın, O., 2010. 'Türkiye'de kadın evlilik göçü'. *e-Journal of New World Sciences Academy, Nature Sciences* **5** (1), 18-31.
- Özgür, E. M., Deniz, A., 2015. 'Rusya ve Türkiye (Antalya) arasında turizme dayalı bir göç sistemi oluşumu'. Körükmez, L., Südaş, İ. (eds.) *Göçler Ülkesi: Akışlar, Göçmenler, Araştırmacılar*, 69-94, Ayrıntı, İstanbul.
- Özgür, E.M., Deniz, A., 2014. 'A migration system formation based on tourism between Russia and Turkey (Antalya)'. *Ege Coğrafya Dergisi* **23** (2), 1-18.
- Özgür, E.M., Yasak, Ü., 2009. 'Şehiriçi ikametgâh hareketliliğine kuramsal bir bakış'. *Coğrafi Bilimler Dergisi* **7** (1), 39-50.

- Özgür, E.M., Yüceşahin, M.M., Hasta, D., Yavuz, S., 2015. 'Rusya Ve Azerbaycan'dan Türkiye'ye göç ve Antalya'da ulus aşırı toplumsal alan oluşumu'. *TÜBİTAK-SOBAG 1001 Projesi (112K480)*, Ankara.
- Özözen-Kahraman, S., 2012. 'Theoretical and spatial assessments of labor migrations from Turkey to MENA countries'. *International Journal of Human Sciences-IJHS*, **9** (2), 1158-1178.
- Özözen-Kahraman, S., 2008. *Gelibolu Yarımadası Nüfus Coğrafyası*. Çantay, İstanbul.
- Özözen-Kahraman, S., Çalışkan, V., 2013. 'Hatay İlinde Ortadoğu-Kuzey Afrika (ODKA) Ülkelerine işgücü göçünde mekânsal, toplumsal, siyasal ve ekonomik faktörlerin etkileri'. *TÜBİTAK-SOBAG Projesi (112K015)*, Ankara.
- Özözen, S., İbrahimov, A., 2013. 'Kafkaslardan sürgün bir toplumun bitmeyen göçü: Çanakkale'de Ahıska Türkleri'. *Ege Coğrafya Dergisi* **22** (2), 77-90.
- Pandit, K., 2004. 'Introduction: The Trewartha challenge'. *Population, Space and Place* **10** (4), 277-278.
- Pandit, K., 2000. 'Regional variation in mobility levels and timing in the United States'. *Professional Geographer* **53** (3), 483-493.
- Peters, G.L., Larkin, R.P., 2005. *Population Geography: Problems, Concepts, and Prospect*. (Eighth Edition), Kendal/Hunt Publishing Company, Dubuque.
- Philip, L.J., 1998. 'Combining quantitative and qualitative approaches to social research in human geography'. *Environment and Planning A* **30** (2), 261-276.
- Philo, C., 2001. 'Accumulating populations: Bodies, institutions and space'. *International Journal of Population Geography* **7** (6), 473-490.
- Piper, N., 2009. 'The complex interconnections of the migration–development nexus: A social perspective'. *Population, Space and Place* **15** (2), 93-101.
- Plane, D.A., 2004. 'The post-Trewartha boom: The rise of demographics and applied population geography'. *Population, Space and Place* **10** (4), 285-288.
- Plane, D.A., 1999. 'Migration drift'. *The Professional Geographer* **51** (1), 1-11.
- Plane, D.A., 1998. 'Fuzzy-set migration regions'. *Geographical & Environmental Modeling* **2** (2), 141-162.
- Plane, D.A., 1992. 'Age-composition change and the geographical dynamics of interregional migration in the U.S.'. *Annals of the Association of American Geographers* **82** (1), 64–85.
- Plane, D., Rogerson, P., 1994. *The Geographical Analysis of Population: With Applications to Planning and Business*. Wiley, New York.
- Pries, L., 2001. 'The disruption of social and geographic space'. *International Sociology* **16** (1), 51-70.
- Rees, P., Wohland, P., Zuo, C., Norman, P., Jagger, C. Boden, P., Jasinska, M., 2013. 'The implications of ageing and migration for the future population, health, labour force and households of Northern England'. *Applied Spatial Analysis and Policy* **6** (2), 1-30.
- Rogers, A., Wilson, R.T., 1996. 'Representing structural change in U.S. migration patterns'. *Geographical Analysis* **28** (1), 1-17.
- Selen, H.S., 1932. 'Nüfus kesafeti haritaları'. *İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası* **8** (3), 106-110.

- Sergün, Ü., 1996. 'Türkiye'de kır nüfusunun yükselti kademelerine göre dağılışı'. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi* **4**, 7-16.
- Sergün, Ü., 1977. 'Türkiye'de nüfus artışı ve sorunları'. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* **20-21**, 211-222.
- Shuttleworth, I., Barr, P.J., Gould, M., 2012. 'Does internal migration in Northern Ireland increase religious and social segregation? Perspectives from the Northern Ireland longitudinal study (NILS) 2001-2007'. *Population, Space and Place* **19** (1), 72-86.
- Silvey, R., 2006. 'Geographies of gender and migration: Spatializing social difference'. *International Migration Review* **40** (1), 64-81.
- Silvey, R., 2004. 'On the boundaries of a subfield: Social theory's incorporation into population geography'. *Population, Space, and Place* **10** (4), 303-308.
- Silvey, R., Lawson, V., 1999. 'Placing the migrant'. *Annals of the Association of American Geographers* **89** (1), 121-132.
- Smith D.P., Bailey, A.J., 2004. 'Linking transnational migrants and transnationalism'. *Population, Space and Place* **10** (5), 357-360.
- Stewart, E., 2005. 'Exploring the vulnerability of asylum seekers in the UK'. *Population, Space, and Place* **11** (6), 499-512.
- Stillwell, J., 2010. 'Ethnic population concentration and net migration in London'. *Environment and Planning A* **42** (6), 1439-1456.
- Stillwell, J.C.H., Hussain, S., Norman, P., 2008. 'Internal migration propensities and net migration patterns of ethnic groups in Britain'. *Migration Letters* **2**, 135-150.
- Stockdale, A., Catney, G., 2014. 'A lifecourse perspective on urban-rural migration: The importance of the local context'. *Population, Space and Place* **20** (1), 83-98.
- Südaş, İ., 2014. 'Ege kıyılarının Avrupalı sakinleri'. Tuna, M. (ed.) *Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler*, 107-161, Sentez, Bursa.
- Südaş, İ., 2012. 'Avrupa ülkelerinden Türkiye'nin batı kıyılarına yönelik göçler: Marmaris, Kuşadası ve Ayvalık ilçelerinde karşılaştırmalı bir araştırma'. *Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Südaş, İ., 2011. 'Two distinct groups of EU immigrants in coastal Turkey: A case study on the retired and non-retired Europeans in Marmaris'. *Siirtolaisuus-Migration Quarterly* **2011(1)**, 26-37.
- Südaş, İ., 2005. 'Türkiye'ye yönelik göçler ve Türkiye'de yaşayan yabancılar: Alanya örneği'. *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi İzmir.
- Südaş, İ., Mutluer, M., 2010. 'Daha iyi bir hayata doğru: Yaşam biçimi göçü'. *Ege Coğrafya Dergisi* **19** (1), 31-47.
- Südaş, İ., Mutluer, M., 2006. 'Immigration Européenne de retraités vers la «Riviera Turque»: Le cas d'Alanya (côte Méditerranéenne)'. *Revue Européenne des Migrations Internationales (REMI)* **22** (3), 203-223.
- Şahin, S., 2006. 'Türkiye'nin nüfus gelişiminde bölgesel farklılıklar'. *TÜCAUM, IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 315-323, Ankara.
- Şen, E., 1984 'Türkiye'de mevsimlik iş gücü göçleri üzerine düşünceler'. *Ege Coğrafya Dergisi* **2**, 1-7.
- Tanoğlu, A., 1966. *Beşeri Coğrafya: Nüfus ve Yerleşme*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Tanoğlu, A., 1959. 'Türkiye'de nüfus dağılışı'. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* **10**, 1-15.
- Tanoğlu, A., 1954. 'Bulgaristan Türklerinin son göç hareketleri (1950-1951)'. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* **14** (1-4), 129-161.
- Tanoğlu, A., 1945. 'Türkiye'de çiftçi nüfusu yoğunluğu meselesi'. *Türk Coğrafya Dergisi* **7-8**, 107-118.
- Tandoğan, A., 1994. *Türkiye Nüfusu*. Trabzon.
- Tandoğan, A., 1991. 'Türkiye'de göç veren iller arasında Gümüşhane'nin yeri'. *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 185-197, Ankara.
- Tandoğan, A., 1990. 'Karadeniz Bölgesi kıyı kesiminde yer alan illerin Türkiye nüfus hareketleri içindeki yeri'. *II. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildiriler Kitabı*, 438-467, Samsun.
- Tandoğan, A., 1989. 'Türkiye nüfus hareketlerinde İstanbul'un yeri'. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi* **1**, 135-141.
- Tandoğan, A., 1988. Türkiye'de 1975-1980 Döneminde İller Arası Göçler. KTÜ Yayını, Trabzon.
- Taş, B., Yakar, M., 2009. 'Afyonkarahisar ilinde yerleşmelerin yükselti basamaklarına göre dağılışı'. *Coğrafi Bilimler Dergisi* **7** (2), 145-161.
- Tekeli, İ., 2006. 'Yerleşme yapıları ve göç araştırmaları'. Eraydın, A. (ed.), *Değişen Mekân: Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış 1923-2003*, 68-83, Dost, Ankara.
- Tekeli, İ., 2005. 'Türkiye'de nüfusun mekânsal dağılımında yaşanan gelişmeler (1935-2000)'. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi* **22** (1), 85-102.
- Timor, A.N., 2006. 'Çocukların coğrafyası: genel bir bakış'. Özgüç, N., Timor, A.N. (Eds.). *İnsan ve Mekan, Prof. Dr. Erol Tümertekin'e 80.Yıl Armağanı*, 79-98, Çantay, İstanbul.
- Trewartha, G., 1953. 'A case for population geography'. *Annals of the Association of American Geography* **43**, 71-97.
- Tunçdilek, N., Tümertekin, E., 1963. *Türkiye Nüfus Haritası*. İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Tunçdilek, N., Tümertekin, E., 1959. *Türkiye Nüfusu: Nüfus Kesafeti, Nüfus Artışı, İç Göçler ve Şehirleşme*. İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Tunçel, H., Yiğit, A., Çelikbağ, S., 2010. *Türkiye Coğrafya Bibliyografyası: Kitaplar ve Makaleler*. Bilecik Üniversitesi Yayını, Ankara.
- Tümertekin, E., 2001. 'Beşeri coğrafya'. *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Bilim "Sosyal Bilimler-II"*, 187-215, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.
- Tümertekin, E., 1984. *Beşeri Coğrafya: Giriş*. Okan Yayıncılık, İstanbul.
- Tümertekin, E., 1979. *İstanbul'da Nüfus Dağılışı*. İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Tümertekin, E., 1971. 'Gradual internal migration in Turkey: A test of Ravenstein's hypothesis'. *Review of the Geographical Institute of the University of Istanbul* **13**, 157-169.
- Tümertekin, E., 1968. *Türkiye'de İç Göçler*. İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Tümertekin, E., 1964a. 'Changing picture of female participation in Turkish agriculture'. *The Professional Geographer* **2**, 17-20.
- Tümertekin, E. 1964b. 'Türkiye'de ziraatte çalışan kadınların miktar ve dağılışındaki değişim'. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* **14**, 54-61.

- Tümertekin, E., 1958a. 'Türkiye'de kadın ve erkek nisbetinin dağılışı'. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* **9**, 22-49.
- Tümertekin, E., 1958b. 'The distribution of sex rations with special reference to internal migration in Turkey'. *Review of the Geographical Institute of the University of Istanbul* **4**, 9-32.
- Tümertekin, E., Korkut, C., 1964. 'İzmir şehrinde nüfus dağılışı'. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* **14**, 123-131.
- Tümertekin, E., Özgüç, N., 1974. 'İstanbul'da nüfusun doğum yerlerine göre dağılışı'. *Şehircilik Enstitüsü Dergisi* **8-9**, 33-71.
- Tümertekin, E., Tunçdilek, N., 1961. '1960'da Türkiye nüfusu'. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* **12**, 78-89.
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, 1999. *Türkiye'nin Fırsat Penceresi: Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri*. TÜSİAD-T/99-1-251, İstanbul.
- Tyner, J.A. (2015). Population geography II: Mortality, premature death, and the ordering of life. *Progress in Human Geography*, **39** (3), 360-373.
- Tyner, J.A., 2013. 'Population geography I: Surplus populations'. *Progress in Human Geography* **37** (5), 701-711.
- Tyner, J., Houston, D., 2000. 'Controlling bodies: The punishment of multi-racialized sexual relations'. *Antipode* **32** (4), 387-409.
- United Nations, 2013a. World Population Prospects: The 2012 Revision, Highlights and Advance Tables, <http://esa.un.org/unpd/wpp/Documentation/publications.htm>.
- United Nations, 2013b. Trends in International Migrant Stock: The 2013 Revision, www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estiamtestotal.shtml.
- Underhill-Sem, Y., 2001. 'Maternities in 'out-of-the-way' places: Epistemological possibilities for retheorising population geography'. *International Journal of Population Geography* **7** (6), 447-460.
- Ünlüer, Ş., 2010. 'Yurtdışında geri dönüş göçlerinin işleyişi, paterni ve sonuçları: Kırşehir örneği'. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Vidal de la Blache, P., 1922. *Principes de la Géographie Humaine*. Paris.
- Voigt-Graf, C., 2004. 'Towards a geography of transnational spaces: Indian transnational communities in Australia'. *Global Networks* **4** (1), 25-49.
- Voigt-Graf, C., 2005. 'The construction of transnational spaces by Indian migrants in Australia'. *Journal of Ethnic and Migration Studies* **31** (2), 365-384.
- Voss, P.R., 2007. 'Demography as a spatial social science'. *Population Research and Policy Review* **26** (5), 457-476.
- Wahlbeck, Ö., 2015. 'The Finnish and Swedish migration dynamics and transnational social spaces'. *Mobilities* **10** (1), 100-118.
- Waite L., 2012. 'Neo-assimilationist citizenship and belonging policies in Britain: Meanings for transnational migrants in northern England'. *Geoforum* **43** (2), 353-361.
- Walton-Roberts, M., 2004. 'Transnational migration theory in population geography: Gendered practices in networks linking Canada and India'. *Population, Space, and Place* **10** (5), 361-373.

- Watkins, J. F., 1999. 'Life course and spatial experience: A personal narrative approach in migration studies'. In Pandit, K., Withers, S.D., (eds.) *Migration and Restructuring in the U.S.: A Geographic Perspective*, 294-312, Rowman & Littlefield, Boulder.
- Weeks, J.R., 2004. 'What did he know, and when did he know it? Putting Glenn Trewartha's call for population geography into historical perspective'. *Population, Space and Place* **10** (4), 279-283.
- Wesolowski, K., 2015. 'To have or not to have a child? Perceived constraints on childbearing in a lowest-low fertility context'. *Population, Space and Place* **21** (1), 86-101.
- White, P., Jackson, P., 1995. '(Re)theorizing population geography'. *International Journal of Population Geography* **1** (2), 111-121.
- White, S.E., Brown, L. A., Clark, W.A.V., Gober, P., Jones, R., McHugh, K.E., Morrill, R.L. 1989. 'Population geography'. In Gaile, G.L., Willmott, C.J. (eds.) *Geography in America* 258-289, Merrill, Columbus.
- Wilson, T., Rees, P., 2003. 'Why Scotland needs more than just a new migration policy'. *Scottish Geographical Journal* **119** (3), 191-208.
- Withers, S.D., 1997. 'Methodological considerations in the analysis of residential mobility: A test of duration, state dependence, and associated events'. *Geographical Analysis* **29** (4), 354-374.
- Woods, R., 1979. *Population Analysis in Geography*. Longman, London.
- Woods, R., 1982. *Theoretical Population Geography*. Longman, London.
- Woods, R., 1984. 'Spatial demography'. In Clarke, J. I. (ed.) *Geography and Population: Approaches and Applications*, 43-50, Pergamon, Oxford, England.
- Woods, R., Rees, P., 1986. 'Spatial demography: Themes, issues and progress'. In Woods, R., Rees P. (eds.) *Population Structures and Models: Developments in Spatial Demography*, 1-3, Allen and Unwin, London, England.
- Wright, R., Bailey, A., Miyares, I., Mountz, A., 2000. 'Legal status, gender and employment among Salvadorans in the US'. *International Journal of Population Geography* **6** (4), 273-286.
- Yakar, M., 2014a. 'Türkiye'de ilçelere göre medyan yaş dağılımının mekansal ve istatistiksel analizi'. *Turkish Studies* **9** (11), 559-591.
- Yakar, M., 2014b. 'Türkiye nüfusunun yaş atlası (1935-2013)'. (Sözlü sunum). *Ankara Üniversitesi, TÜCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu, 23-24 Ekim 2014*, Ankara.
- Yakar, M., 2013a. 'XXI. Yüzyılın başında Türkiye'de iller arası göçlerin mekânsal ve istatistiksel analizi'. *Journal of World of Turks* **5** (3), 239-263.
- Yakar, M., 2013b. 'Türkiye'de iller arası net göçlerle sosyo-ekonomik gelişmişlik arasındaki ilişkinin coğrafi ağırlıklı regresyon ile analizi'. *Ege Coğrafya Dergisi* **22** (1), 27-43.
- Yakar, M., 2012a. 'İç ve dış göçlerin kırsalda nüfusun yaş yapısına etkisi: Emirdağ ilçesi örneği'. *Coğrafi Bilimler Dergisi* **10** (2), 129-149.
- Yakar, M., 2012b. '21.Yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye nüfusunda ne değişti?'. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* **5** (21), 382-402.
- Yakar, M., 2010. 'Türkiye'de nüfusun mekansal dağılımının eşitsizlik endeksleriyle analizi'. *e-Journal of New World Sciences Academy (NWSA) Nature Sciences*, **5** (2), 60-75.
- Yakar, M., 2009. 'Emirdağ ilçesi kırsalında göçün etkileri sorunları ve çözüm önerileri'. *Doktora Tezi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

- Yakar, M., Saraçlı, S., 2010. 'Türkiye'de iller arası net göçler ile sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi arasındaki ilişkilerin analizi'. *e-Journal of New World Sciences Academy (NWSA) Nature Sciences*, **5** (2), 46-59.
- Yakar, M., Yazıcı, H., 2009. 'Emirdağ ilçesinde göçün tarım alanlarına etkisi'. *Coğrafi Bilimler Dergisi* **7** (2), 163-176.
- Yang, T.C., Noah, A.J., Shoff, C., 2015. 'Exploring geographic variation in US mortality rates using a Spatial Durbin Approach'. *Population, Space and Place* **21** (1), 18-37.
- Yasak, Ü., 2014. 'Türkiye'de kentiçi ikametgah hareketliliğine bir örnek: Uşak kenti'. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yavuz, S., Yüceşahin, M.M., 2012. 'Türkiye'de hanehalkı kompozisyonlarında değişimler ve bölgesel farklılaşmalar'. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* **15** (1), 75-118.
- Yeoh, B., Huang, S., 2000. 'Home' and 'away': Foreign domestic workers and negotiations of diasporic identity in Singapore'. *Women's Studies International Forum* **23** (4), 413-430.
- Yılmaz, C., 2014. 'Karadeniz Bölgesinde mevsimlik işgücü hareketleri (Samsun-Çarşamba örneği)'. (Sözlü sunum) *Ankara Üniversitesi, TÜCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu 23-24 Ekim 2014*, Ankara.
- Yılmaz, C., 2009. 'Türkiye'de kırdan kente göç sürecinde etkili olan faktörlerden biri: Evlilik yoluyla göç'. *Doğu Coğrafya Dergisi* **21**, 221-232.
- Yılmaz, C., 2007. 'Samsun il nüfusunun sosyo-ekonomik yapısı, demografik nitelikleri ve coğrafi dağılım özellikleri'. *Geçmişten Geleceğe Samsun, 2. Kitap*, 269-293, Samsun Büyükşehir Belediyesi, Samsun.
- Yılmaz, C., 1991. '1980-1990 arası dönemde Avrupa'dan kesin dönüş yapan işçilerimizin sosyo-ekonomik özellikleri'. *Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* **6**, 319-324.
- Yüceşahin, M.M., 2014. 'Nüfus coğrafyası üzerine'. Bekaroğlu, E., Özdemir, A.R. (eds.) *Bir Disiplinin İç Dünyası: Modern Türk Coğrafyası Üzerine Söyleşiler*, 163-203, İdil Yayıncılık, İstanbul.
- Yüceşahin, M.M., 2013. 'Türkiye'de kadının işgücüne katılımının coğrafyası: Kadınların eğitiminin rolü'. *Türkiye'de Kadının İşgücüne Katılımı*, 65-75, Poyraz Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Yüceşahin, M.M., 2009. 'Türkiye'nin demografik geçiş sürecine coğrafi bir yaklaşım'. *Coğrafi Bilimler Dergisi* **7** (1), 1-25.
- Yüceşahin, M.M., 1996. 'Türkiye'de illere göre cinsiyet oranları'. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* **5**, 267-290.
- Yüceşahin, M.M., Özgür, E.M., 2008. 'Regional fertility differences in Turkey: Persistent high fertility in the Southeast'. *Population, Space, and Place* **14** (2), 135-158.
- Yüceşahin, M.M., Özgür, E.M., 2006. 'Türkiye'nin güneydoğusunda nüfusun zorunlu yerinden oluşu: Süreçler ve mekânsal örüntü'. *Coğrafi Bilimler Dergisi* **4** (2), 15-34.
- Yüceşahin, M.M., KC, S., 2013. 'Demographic and human capital heterogeneity in selected provinces of Turkey: A scenario analysis using the multi-dimensional population projection model'. *International Institute for Applied System Analysis*, Interim Report No: IR-13-009, Laxenburg, www.iiasa.ac.at/publication/more_IR-13-009.php.
- Yüceşahin, M.M., Türkyılmaz, A.S., Adalı T., 2013. '2 çocuk mu? 3 çocuk mu? Türkiye'nin yeni nüfus politikasını farklı ülke deneyimleri ve doğurganlık senaryoları üzerinden değerlendirme'. Demirci, A., Arı, Y. (eds.) *Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi Bildiriler Kitabı*, 468-477, İstanbul.
- Zelinsky, W., 1966. *A Prologue to Population Geography*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.